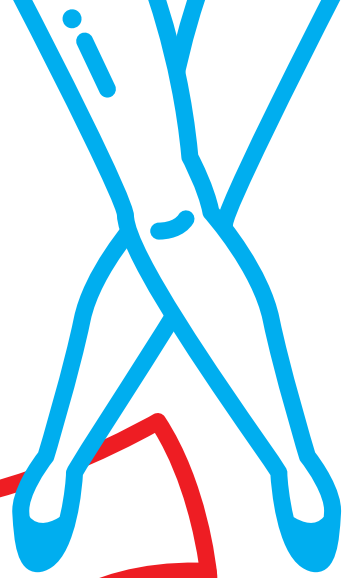
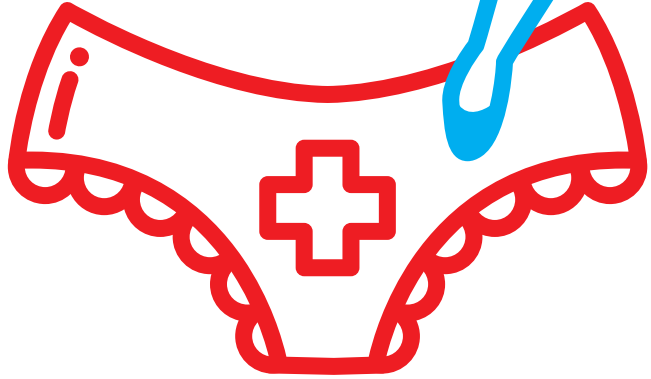
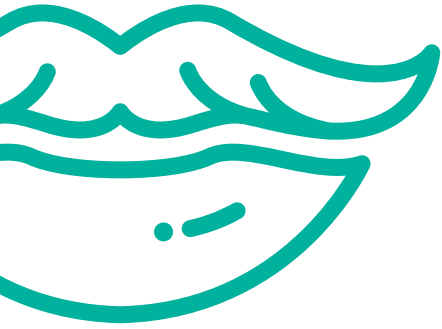

Väestöliitto

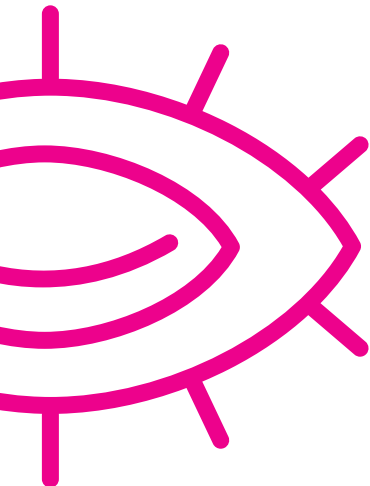
Kamomilla Ilmonen & Elina Korhonen

SEKSUAALI-

OIKEUDET

Väestötietosarja 28

Väestötietosarjan osa 28

Kirjottajat: Kamomilla Ilmonen ja Elina Korhonen

Toimitus: Emma Nikander

Ulkoasu: Katja Hurmerinta

ISBN (Painettu): 978-952-226-169-4

ISBN (PDF): 978-952-226-170-0

ISSN (Nidottu): 1239-4084

ISSN (PDF): 1797-8807

Paino: Nord Print Oy, Helsinki 2015

Väestöliitto
Kansainvälinen kehitys,
PL 849, 00101 Helsinki
www.vaestoliitto.fi/kansainvalisyys

Vain ilmaisjakeluun.
Julkaisu on luettavissa netissä (PDF)
Väestöliiton sivuilta.

TUETTU ULKOMINISTERIÖN
KEHITYSYHTEISTYÖVAROIN

Kamomilla Ilmonen & Elina Korhonen

SEKSUAALI-

OIKEUDET

Väestötietosarja 28

Sisällys

Johdanto	04
1. OIKEUS OMAAN SEKSUAALISUUTEEN	11
Oikeus seksuaaliseen nautintoon	
Seksuaalisuus tabuna	
2. OIKEUS TIEToon SEKSUAALISUUDESTA	17
Nuoret	
Seksuaalikasvatus ja tasa-arvon edistäminen	
3. OIKEUS SUOJELLA ITSEÄN JA TULLA SUOJELLUKSI	23
Sukupuoleen perustuva väkivalta	
Transihmiset	
Seksuaalinen väkivalta viharikoksena	
Oikeus valita oma kumppani	
Vähemmistöloukkauksista	
4. OIKEUS SEKSUAALITERVEYSPALVELUIHIN	29
Oikeus ehkäisyyn ja turvalliseen aborttiin	
Nuorisoystävällinen klinikka	
5. OIKEUS TASA-ARVOON JA SYRJIMÄTTÖMYYTEEN	35
Kaikkia varten rakennettu yhteiskunta	
Monta tapaa näkyä	
6. OIKEUS YKSITYISYYTEEN	41
Yksityisen ja julkisen tasapaino	
Laitoksissa asuvien oikeus yksityiseen	
7. OIKEUS VAIKUTTAA	45
Oikeus osallistua päätöksentekoon	
Eri ryhmät mukana vaikuttamassa	
Sanasto	49
Lähteet	51

LUKIJALLE:

Tämä julkaisu on osa Väestöliiton Väestötietosarjaa. Sarjan julkaisujen näkökulma on globaali – esimerkiksi puhuessamme yleisesti väestön tilasta, tarkoitamme koko maailman väestötrendejä. Suomeen tai muihin yksittäisiin maihin liittyvät viittaukset mainitaan aina erikseen.

KIRJOITTAJAT:

VTM **Kamomilla Ilmonen** on seksuaalioikeuksiin ja kehityskysymyksiin perehtynyt toimittaja.

VTM **Elina Korhonen** työskentelee Väestöliitossa globaalien seksuaalioikeuksien asiantuntijana.

TOIMITUS:

Emma Nikander työskentelee Väestöliiton kansainvälisen kehityksen yksikössä korkeakouluharjoittelijana.

Johdanto seksuaalioikeuksiin

Seksuaalisuus on voimavara, jonka toteutuminen vahvistaa ihmisen identiteettiä ja itsetuntoa. Siksi on tärkeää, että kaikki voivat tehdä päätöksiä omaan seksuaalisuuteensa, terveyteensä, kehoonsa ja lisääntymiseensä liittyvissä kysymyksissä. Näitä päätöksiä tulee voida tehdä ilman syrjinnän, väkivallan, vangitsemisen tai kuoleman pelkoa.

Seksuaalioikeuksien toteutuminen on keskeistä ihmisen hyvinvoinnin ja tasapainoisen elämän kannalta. Seksuaalisuus on olennainen ja arvokas osa ihmisyyttä. Se on ihmisen perusominaisuus, joka kehittyy läpi elämän.

Ihmisten vapautta tehdä seksuaalisuuteensa liittyviä päätöksiä rajoitetaan ympäri maailman. Seksuaalioikeudet ovatkin ihmisoikeuksista monin tavoin haavoittuvaisimpia. Ne ovat jatkuvasti vaarassa tulla loukatuiksi. Esimerkiksi Euroopan unionin sisällä on viime vuosina kiristetty aborttilainsäädäntöä. Myös ehkäisyn saatavuus on toteutunut huonosti, mikä koskettaa maailmanlaajuisesti varsinkin nuoria. Teiniraskaudet ovat Brittein saarilla yhtä yleisiä kuin monissa Afrikan maissa. Seksuaalioikeuksia rajoittavat niin valtiot, terveydenhuollon ammattilaiset, yhteisöt kuin perheet.

Seksuaalioikeuksien takaaminen säästää ihmisen henkiä. Raskauteen ja synnytykseen liittyvät komplikaatiot ovat yksi suurimmista kuolinsyistä kehittyvissä maissa. Myös hiviin kuolee vuosittain yli miljoonaa ihmistä. Suuri osa näistä kuolemista

olisi estettävissä ehkäisyn, seksuaalikasvatuksen, seksuaaliterveydenhoidon ja sukupuolten välisen tasa-arvon avulla.

Seksuaalioikeuksien toteutuminen edistää kehitystä

Sen lisäksi, että seksuaalioikeuksien takaaminen vähentää inhimillistä kärsimystä, se on myös taloudellisesti järkevää. On tärkeää, että seksuaalioikeudet otetaan huomioon yhteiskunnissa ja ne turvataan laissa. Jos seksuaalioikeudet eivät toteudu, eivät muutkaan ihmisoikeudet voi toteutua. Seksuaalioikeuksiin panostaminen on yhteiskunnille edullista niin taloudellisesti kuin inhimillisesti.

Esimerkiksi lapsiavioliitot ja teiniraskaudet johtavat usein koulunkäynnin keskeyttämiseen, mikä vaikuttaa inhimillisen pääoman menettämiseen sekä nuoren äidin tulevaisuuden ansaintamahdollisuuksiin ja tulotasoon. Varhaisten raskauksien aiheuttamat kustannukset ulottuvat äidin toimeentulon lisäksi myös lapseen, perheeseen, yhteisöön ja kansan-

talouteen asti. Ehkäisyvälineiden parempi saatavuus puolestaan vähentäisi muista terveystalouksista, kuten synnytysvaurioiden ja seksitautien hoidosta tai raskaudenkeskeytyksistä aiheutuvia kuluja moninkertaisesti. Jos kaikilla olisi esimerkiksi oikeus turvalliseen aborttiin, olisivat abortin jälkeisen terveydenhuollon kustannukset kehitysmaissa noin kymmenesosan siitä mitä nykyään.

Seksuaalioikeuksien toteutuminen lisää tasa-arvoa

Seksuaalioikeuksien toteutuminen parantaa myös sukupuolten välistä tasa-arvoa. Oikeus päättää omasta kehosta, avioitumisesta ja perheestä, mahdollisuus kouluttautua ja olla taloudellisesti itsenäinen sekä sukupuolien kyseenalaistaminen liittyvät kaikki seksuaalioikeuksiin, jotka toteutuessaan vievät kohti tasa-arvoisempaa yhteiskuntaa. Sukupuolten välinen epätasa-arvo on monesti esteenä seksuaalioikeuksien toteutumiselle, varsinkin naisten kohdalla. Naisilla on maailmanlaajuisesti vähemmän sosiaalista, poliittista ja taloudellista valtaa kuin miehillä. Nämä epätasa-arvoiset valta-asetelmat vauhdittavat myös köyhyyttä. Seksuaalioikeudet ovatkin avainasemassa taistelussa köyhyyttä vastaan.

Seksuaalioikeuksien toteutuminen vähentää siis köyhyyttä, edistää yhteiskunnan kehitystä ja laajemmin ihmisoikeuksien toteutumista. Tästä syystä seksuaalioikeudet tulee turvata lakien kautta.

Tässä julkaisussa kerrotaan tärkeimmistä seksuaalioikeuksista ja siitä, miksi niiden toteutuminen on yksilöille ja yhteiskunnille äärimmäisen tärkeää. Lisäksi annetaan esimerkkien kautta eri toimijoille konkreettisia ideoita, miten seksuaalioikeudet voi huomioida käytännön työssä ja hankkeissa – niin omassa arjessa, kehitysyhteistyössä, yritystoiminnassa kuin eri ammattialoilla lääkäristä opettajaan.

Ihmisoikeudet

Ihmisoikeudet ovat vapauksia ja oikeuksia, jotka on määritelty kansainvälisissä sopimuksissa ja taattu

kuuluvan yhtäläisesti kaikille. Ne ovat jokaiselle ihmiselle jo yksinomaan hänen ihmisyytensä perusteella synnynnäisesti kuuluvia, sillä ihmisyyteen kuuluu ihmisarvo. Ihmisoikeudet ovat kaikille samat ilman minkäänlaista ikään, sukupuoleen, rotuun, ihonväriin, kieleen, uskontoon, kansalliseen tai yhteiskunnalliseen alkuperään, syntyperään, poliittiseen tai muuhun mielipiteeseen, seksuaaliseen suuntautumiseen, sukupuoli-identiteettiin, sukupuolen ilmaisuun, sosioekonomiseen asemaan, vammaisuuteen tai terveydentilaan perustuvaa syrjintää. Ihmisoikeudet turvataan useilla kansallisilla, alueellisilla ja kansainvälisillä sopimuksilla.

Ihmisoikeudet ovat universaaleja, jakamattomia, toisistaan riippuvaisia ja keskenään yhtä tärkeitä. Ihmisoikeuksia ovat muun muassa oikeus elämään, työhön, koulutukseen, riittävään elintasoon ja osallistumiseen sekä kidutuksen ja syrjinnän kieltö.

Oikeus sisältää kääntöpuolena velvollisuuden ajatuksen: jotta meillä voisi olla oikeus johonkin, on muilla velvollisuus kunnioittaa kyseistä oikeutta. Kunnioittamisen lisäksi velvollisuuteen liittyy myös oikeuksien turvaaminen ja niiden täyttyminen. Valtiot ovat velvollisia huolehtimaan kansalaistensa ihmisoikeuksien turvaamisesta ja täyttymisestä.

Ihmisoikeusperustainen lähestymistapa

Kaiken toiminnan tulee kunnioittaa ihmisoikeuksia. Suomi on sitoutunut kehitysyhteistyössään ihmisoikeusperustaiseen lähestymistapaan. Ihmisoikeusperustaisella lähestymistavalla tarkoitetaan sitä, että kansainvälisiin ihmisoikeussopimuksiin kirjatut perusoikeudet toteutuvat kaikkien, myös köyhimpien ja syrjityimpien ihmisten kohdalla. Tavoitteena on, että kaikki ihmiset tuntevat oikeutensa ja kykenevät itse toimimaan niiden puolesta. Tätä tietoisuutta voidaan vahvistaa kahdella tapaa: Ensinnäkin voidaan lisätä oikeudenhaltijoiden tietoa omista oikeuksistaan ja kykyä toimia niiden puolesta. Toisekseen voidaan lisätä viranomaisten tietoa velvoitteistaan ihmisoikeuksien edistämiseksi ja kykyä toteuttaa ne.

OIKEUSPERUSTAISEN

LÄHESTYMISTAVAN

MUKAINEN TILANNEANALYYSI:

Kysymyksiä, joita on hyvä arvioida hankkeen suunnitteluvaiheessa:

1. Arvioi mitä tapahtuu, missä ja keneen se vaikuttaa eniten (ketkä ovat oikeudenhaltijoita)?
2. Mieti syys-seuraus -suhdetta: miksi ongelmat ilmenevät?
3. Mieti toimijoiden rooleja: kenellä tai millä instituutiolla on velvollisuus tehdä asialle jotain (ketkä ovat vastuunkantajia)?
4. Mitä toimenpiteitä vaaditaan, jotta tilanne paranee?
5. Kartoita tarvittavat kapasiteetit: mitä kapasiteetteja oikeudenhaltijat ja vastuunkantajat tarvitsevat, jotta tilanne voidaan korjata?
6. Miten eri toimijat saadaan mukaan?
7. Arvioi mitkä tekijät saattavat käytännössä muodostua onnistumisen esteiksi?

Ihmisoikeusperustaisuus toteutuu silloin, kun ihmisoikeussäädökset ja -periaatteet sisällytetään johdonmukaisesti niin politiikkaohjelmiin kuin käytännön työn tasolle. Ihmisoikeudet tulee myös huomioida prosessin kaikissa eri vaiheissa: suunnittelussa, toimeenpanossa ja arvioinnissa.

Ihmisoikeusperustainen lähestymistapa on tärkeä myös seksuaalioikeuksien edistämisessä. Seksuaalioikeuksia edistävässä hankkeessa ihmisoikeusperustaisuus voi näkyä esimerkiksi pyrkimyksenä sisällyttää seksuaalikasvatus opetussuunnitelmaan tai vammaisten, eri etnisten ryhmien ja maantieteellisesti syrjäisten alueiden huomioimisena seksuaaliterveyspalveluissa tai paikallisväestön seksuaalioikeuksia puolustavan järjestön toiminnan tukemisena.

Ihmisoikeusperustainen lähestymistapa tuo vahvasti esiin sen, että köyhyys johtuu usein ihmisoikeusloukkauksista. Esimerkiksi ehkäisyn puuttuminen ja lapsiavioliitot johtavat varhaisiin raskauksiin. Köyhyys myös vaikuttaa olennaisesti siihen, kuinka alttiita ihmiset ovat erilaisille syrjinnän muodoille ja ihmisoikeusloukkauksille. Esimerkiksi riittävän terveydenhoidon saaminen määrittyy usein sen mukaan pystyykö hoidosta maksamaan, vaikka terveydenhoito on ihmisoikeus.

Köyhyys myös altistaa seksuaalioikeuksien loukkauksille, kuten seksuaaliselle häirinnälle ja hyväksikäytölle. Köyhyys saattaa ajaa vaikkapa seksityöhön. Köyhillä seksityöläisillä on usein heikko mahdollisuus neuvotella kondomin käytöstä, mikä puolestaan altistaa seksitaudeille. Tämä taas loukkaa seksityöntekijän oikeutta suojella itseään.

Seksuaalioikeudet

Seksuaalioikeuksilla tarkoitetaan yksilöiden oikeuksia päättää tietoisesti ja vastuullisesti omaan seksuaalisuuteen liittyvistä asioista. Jokaisella on oikeus määrätä itse omasta kehostaan ja päättää haluaako olla seksuaalisesti aktiivinen vai ei. Lisäksi seksuaalioikeudet takaavat oikeuden ilmaista ja toteuttaa oman seksuaaliseen suuntautumisen mukaista seksuaalisuutta samalla kunnioittaen muiden oikeuksia.

Seksuaalioikeudet sisältävät esimerkiksi läheisten

suhteiden solmimisen, avioitumisen ja lasten saamisen, mutta myös oikeuden tietoon seksuaalisuudesta, oikeuden suojella itseään ja oikeuden seksuaaliterveydenhoitoon. Seksuaalioikeudet sisältävät muiden oikeuksien tapaan myös velvollisuuden ja vastuun. Omien seksuaalioikeuksien toteuttamisessa jokaisella on velvollisuus kunnioittaa muiden oikeuksia. Myös valtioilla on vastuu siitä, että jokaisen oikeudet turvataan lainsäädännöllä.

Seksuaalioikeudet erottamattomana osana ihmisoikeuksia

Seksuaalioikeudet ovat kansalais-, poliittisten, sosiaalisten ja taloudellisten oikeuksien polttopisteessä. Ilman seksuaalioikeuksien toteutumista muutkaan oikeudet eivät voi täysin täyttyä. Sama pätee myös toiseen suuntaan: ilman muita oikeuksia seksuaalioikeudet eivät voi toteutua. Muun muassa riittävä terveydenhoito, ravinto ja asunto sekä turvallinen elinympäristö ovat kaikki perusehtoja turvallisen ja tyydyttävän seksuaalisuuden toteuttamiseksi.

Esimerkiksi jos nuoret eivät saa tarvitsemiaan ehkäisyvälineitä, he ovat alttiita seksitaudeille ja suunnittelemattomille raskauksille. Suunnittelematon raskaus saattaa johtaa vaaralliseen aborttiin, jos abortti on kallis tai lailla kielletty. Valtaosa kehitysmaissa tehdyistä aborteista on vaarallisia. Vaaralliset abortit aiheuttavat huomattavan määrän naisten kuolemia ja vammautumisia.

Nuoret äidit ja raskaana olevat teinit myös usein joutuvat lopettamaan koulunkäynnin. Tämä loukkaa heidän oikeuttaan koulutukseen ja rajoittaa heidän pääsyään työmarkkinoille, ja sitä kautta myös taloudellista valtaa. Tai jos valtio kriminalisoi homoseksuaalisuuden, seksuaali- ja sukupuolivähemmistöt joutuvat pidätetyiksi, vangituiksi ja väkivallan kohteiksi. Tämä loukkaa heidän mielipiteen- ja sananvapauttaan sekä oikeuttaan ruumiilliseen koskemattomuuteen.

Seksuaalisuus ja kehoon liittyvät kysymykset ovatkin olennainen osa ihmisen sosiaalista todellisuutta. Esimerkiksi seksityöntekijän taistelu köyhyyttä,

hiviä, poliisin väkivaltaa ja sosiaalista leimaa vastaan linkittyvät kaikki yhteen. Myös transsukupuolisen ihmisen mahdollisuudet elää julkisesti omana itsenään ilman häpeää ja mahdollisuudet saada terveydenhoitoa vaikuttavat hänen mahdollisuuksiinsa työllistyä.

KULTTUURISENSITIIVISYYDESTÄ:

Kulttuuriset normit vaikuttavat siihen, kuinka hyvin tiedostamme seksuaalioikeutemme. Eri kulttuurit suhtautuvat eri lailla seksuaalisuuteen, seksuaaliseen nautintoon, perhesuunnitteluun ja siihen, kuinka ilmaisemme sukupuoli-identiteettiämme. Näitä seksuaalisuuden eri muotoja saatetaan kulttuurissa rajoittaa, leimata tai tiukasti kontrolloida.

Seksuaalioikeuksien toteutumisen edistämiseksi on siksi tunnettava hyvin kulttuuri, jossa toimii. Pinttyneitä ajatusmalleja pitää pyrkiä kyseenalaistamaan, mutta samalla on myös tiedostettava, että joidenkin kysymysten käsittelyyn tarvitaan kyseisessä kulttuurissa erityistä herkkyyttä. Kulttuurisensitiivisyys ei kuitenkaan tarkoita, että esimerkiksi haitallisia perinnäistapoja, kuten sukupuolielinten silvonta, pitäisi hyväksyä. ■

Seksuaalisuus yksilöllisenä ja yhteiskunnallisena kysymyksenä

Seksuaalioikeudet ovat äärimmäisen tärkeitä siksi, että ne tukevat ihmisen identiteetin kehittymistä ehjään, positiiviseen suuntaan. Kokeakseen hallinnan tunnetta omasta elämästään ihminen tarvitsee päämääriä, uskoa omiin kykyihin ja mahdollisuuksiin, kannustavan ilmapiirin sekä innostusta ja toiveikkuutta. Seksuaalioikeudet vaikuttavat

näihin kaikkiin. Toteutuessaan seksuaalioikeudet mahdollistavat kasvun ihmisenä, turvallisen ja tyydyttävän seksuaalisuuden toteuttamisen sekä itselle oikeassa roolissa elämisen.

Seksuaalioikeudet eivät kuitenkaan ole vain henkilökohtainen kysymys, sillä niiden toteutuminen on tärkeää myös yhteiskuntien kehityksen kannalta. Seksuaalioikeudet ovat sidoksissa ihmisoikeuksien toteutumiseen ja laajempaan yhteiskunnalliseen kehitykseen. Seksuaalioikeuksien -jotka sisältävät muun muassa perhesuunnittelun ja ehkäisyn-

toteutuminen pienentää väestökasvua.

Pienemmät perhekoot mahdollistavat paremmin lasten koulutuksen, terveydenhoidon ja riittävän ravinnon. Vanhemmat voivat panostaa lapsiinsa taloudellisesti enemmän, kun heitä on vähemmän. Myös sosiaalinen nousu on todennäköisempää perheissä, joissa on vähemmän lapsia. Terveemmät, paremmin koulutetut ja hyvin ravitut lapset kasvavat yhteiskunnallisesti aktiivisemmiksi aikuisiksi. Tämä mahdollistaa myös yhteiskunnan sosiaalisen ja taloudellisen kehityksen. ♥

VINKKI:

Tämä julkaisu antaa pohjan seksuaalioikeuksien opettamiseen, mutta aiheet on hyvä muovata aina tilanteeseen sopiviksi. On tärkeää ymmärtää, että vaikka seksuaalioikeudet ovat kaikki äärimmäisen tärkeitä, niitä tulee arvioida tilannekohtaisesti: minkä oikeuden käsittely on juuri näille osallistujille hyödyllisintä?

Seksuaalioikeuksien käsittelyssä tulee huomioida osallistujien ikä ja määrä sekä paikallinen kulttuuri, uskonto ja poliittinen toimintaympäristö. On huomioitava, että kaikki seksuaalioikeuksiin liittyvät aiheet eivät välttämättä ole laillisia tai turvallisia keskusteltavaksi kyseisessä toimintaympäristössä. Tästä syystä on hyvä etukäteen selvittää, minkälaisia riskejä aiheiden käsittelyyn saattaa liittyä ja asettaako sillä itsensä tai muut vaaraan.

Etukäteen kannattaa myös selvittää, mitkä seksuaalisuuteen liittyvät aiheet ovat yleisiä juuri kyseisessä yhteisössä. Ovatko seksitaudit yleisiä? Tällöin kannattaa selvittää etukäteen, missä seksitauteja voi käydä testaamassa. Onko perhe- tai lähisuhdeväkivalta yleistä? Jos on,

niin voi selvittää, millaisia tuki- ja lakipalveluita on olemassa perhe- ja lähisuhdeväkivaltaa kokeneille. Kaikkiin kysymyksiin ei voi ennalta varautua, joten on myös tärkeää osata myöntää oma tietämättömyys, luvata selvittää kysymys ja palata asiaan. ■

IHMISOIKEUSSOPIMUKSET:

Seksuaalioikeuksien toteutumiseksi tärkeät kansainväliset sopimukset:

Rion julistuksen 20. periaate (1992)

Naisilla on oleellinen rooli ympäristönhallinnassa ja ekologisessa kehityksessä. Naisten osallistuminen on kestävä kehityksen kannalta keskeistä.

Agenda 21 (1992)

Rion julistuksen toimintaohjelmassa painotetaan, että valtioiden tulisi taata, että miesten ja naisten oikeus päättää omasta lapsiluvustaan ja lasten saannin ajoituksesta toteutuu. Ihmisillä tulisi olla pääsy koulutukseen, informaatioon ja välineisiin, joiden avulla he voivat toteuttaa oikeuksiaan.

Kairon väestö- ja kehityskonferenssi (ICPD) ja sen toimintaohjelma (1994-1995)

Konferenssin lopputuloksena todettiin, että seksuaali- ja lisääntymisterveys ja lisääntymisoikeudet sekä sukupuolten tasa-arvo tulisi ottaa huomioon kaikissa kestävä kehitykseen tähtäävissä toimenpideohjelmissa.

YK:n neljäs naisia koskeva maailmankonferenssi Pekingissä (1995)

Konferenssin lopputuloksena todettiin, että naisten ja miesten välinen tasa-arvo kuuluu perusoikeuksiin ja että naisten ja tyttöjen oikeudet ovat erottamaton osa ihmisoikeuksia.

YK:n vuosittuhattavoitteet (2000)

Poliittinen sitoumus, joka keskittyy maailmassa vallitsevaan epätasa-arvoon, köyhyyteen ja kehitysongelmiin.

Vuosittuhattavoite 3.

Sukupuolten välisten erojen poistaminen kaikilta koulutusasteilta.

Kestävän kehityksen tavoitteet

Maailmanlaajuisista kestävä kehityksen tavoitteista päätettiin syyskuussa 2015 YK:n yleiskokouksessa. Uudet tavoitteet ovat jatkoa vuoden 2015 lopussa päättyville vuosittuhattavoitteille ja uudet tavoitteet astuvat voimaan vuoden 2016 alusta ja ovat voimassa vuoden 2030 loppuun.

Tavoitteita on 17 ja jokaisessa tavoitteessa on alatavoitteita. Alatavoitteita on 169. Tärkeimpänä tavoitteena on köyhyyden vähentäminen. Sopimus on ainutlaatuinen, koska se koskee jokaista maailman maata. Aiemmat vuosittuhattavoitteet koskettivat pääasiassa vain kehittyviä maita.

Uusissa kestävä kehityksen tavoitteissa huomioidaan myös seksuaaliterveys sekä lisääntymisterveys ja -oikeudet. Seksuaalioikeuksia ei julistuksessa eikä tavoiteluetteloissa mainita, koska maailman maat eivät päässeet yksimielisyyteen esimerkiksi naisten ja nuorten oikeudesta päättää ehkäisystä ja raskauden keskeytyksestä tai sukupuoli- ja seksuaalivähemmistöjen oikeuksista.

Seksuaali- ja lisääntymisterveys sekä lisääntymisoikeudet mainitaan tavoitteiden 3. ja 5. alatavoitteissa.

3. Taata terveellinen elämä ja hyvinvointi kaiken ikäisille. **5.** Saavuttaa sukupuolten välinen tasa-arvo sekä vahvistaa naisten ja tyttöjen oikeuksia ja mahdollisuuksia. ■

SEITSEMÄN SEKSUAALIOIKEUTTA:

Seksuaalioikeudet käsittävät laajasti seksuaalisuuteen liittyviä elämänalueita, eikä niille ole yhtä ainoaa määritelmää. Esimerkiksi Kansainvälisellä perhesuunnittelujärjestöjen liitolla IPPF:llä ja Seksuaaliterveyden maailmanjärjestö WAS:lla on omat seksuaalioikeuksien julistuk-

sensa. Myös Maailman terveysjärjestö WHO on määritellyt seksuaalioikeudet. Käsittelemme julkaisun seitsemän otsikon alla laajasti seksuaalioikeuksien julistuksien sisältöjä ja niiden merkitystä ihmisoikeuksina.

KAIKILLA IHMISILLÄ ON SUKUPUOLESTA,

ETNISESTÄ TAUSTASTA, SEKSUAALISESTA SUUNTAUKSESTA

TAI TERVEYDENTILASTA RIIPPUMATTA SEURAAVAT OIKEUDET:

1. Oikeus omaan seksuaalisuuteen

Oikeus nauttia seksuaalisen suuntautumisen mukaisesta seksuaalisuudesta.

2. Oikeus tietoon seksuaalisuudesta

Oikeus tietoon seksuaalisuuden monimuotoisuudesta, ehkäisystä ja seksitaudeista sekä omista oikeuksista ja velvollisuuksista.

3. Oikeus suojella itseään ja tulla suojelluksi

Oikeus elämään, turvallisuuteen ja ruumiilliseen koskemattomuuteen.

Oikeus suojella itseään ja tulla suojelluksi suunnittelemattomilta raskauksilta, seksitaudeilta, seksuaaliselta väkivallalta ja hyväksikäytöltä sekä vaarallisilta aborteilta.

4. Oikeus seksuaaliterveyspalveluihin

Oikeus turvalliseen, luotettavaan ja korkeatasoiseen seksuaaliterveydenhoitoon. Hoidon tulee olla ilmaista tai halpaa ja helposti saatavilla.

5. Oikeus tasa-arvoon ja syrjimättömyyteen

Oikeus näkyä ja tulla huomatuksi sellaisena seksuaalisena ihmisenä kuin on sekä saada äänensä kuuluviin yhteiskunnassa ilman pelkoa syrjinnästä.

6. Oikeus yksityisyyteen

Oikeus tehdä yksilöllisiä päätöksiä omaan seksuaalisuuteensa liittyen ilman pelkoa vainosta, vapauden riistosta tai sosiaalisesta painostuksesta.

7. Oikeus vaikuttaa

Oikeus osallistua ja vaikuttaa seksuaalisuuteen liittyvään päätöksentekoon.

1.

OIKEUS OMAAN

SEKSUAALISUUTEEN

Oikeus omaan seksuaalisuuteen

Kaikilla ihmisillä on oikeus hallita omaa seksuaalielämäänsä sekä oikeus seksuaaliseen nautintoon. Ketään ei saa painostaa tai pakottaa seksiin, eikä seksi saa ahdistaa tai pelottaa. Niin lapsilla, nuorilla, aikuisilla kuin vanhuksilla on oikeus nautinnolliseen, turvalliseen ja tasapainoiseen seksuaalielämään.

Seksuaalisuus on sekä biologiaa että tunteita ja tuntemuksia. Se on yksilöllistä, moninaista ja se kehittyy koko elämän ajan. Seksuaalisuutta voi ilmaista monin eri tavoin: ajatuksin, uskomuksin ja arvoin sekä pari- ja ihmissuhteiden kautta. Seksuaalisuuteen kuuluu nautinto ja oman seksuaali-identiteetin etsiminen.

Oikeus seksuaaliseen nautintoon

Seksuaalioikeudet ovat yhteydessä keskenään ja vaikuttavat toisiinsa: oikeus nauttia seksuaalisuudesta voi toteutua täysin vain mikäli seksuaalisuudesta on tietoa, oma seksuaali-identiteetti on hyväksytty, suojattu ja näkyvä osa yhteiskuntaa sekä seksuaaliterveys on kunnossa. Kun esimerkiksi tiedotetaan oikeudesta seksuaaliseen nautintoon, voidaan samalla parantaa yksilön mahdollisuuksia suojella itseään.

Esimerkkinä tästä on Sambiassa ja Mosambikissa toteutettu seksuaali- ja lisääntymisterveyshanke, jonka päämääränä oli lapsiavioliittojen lopettaminen.

Hankkeen johtajatuksena oli, että turvallinen ja nautinnollinen seksuaalisuus on ihmisoikeus. Hanke kohdistettiin nuorille naisille, joille seksi yhdistyi helposti vain ongelmia, kuten suunnittelemattomia raskauksia tai sekstitauteja aiheuttavaksi asiaksi.

Varsinkin nuorena raskaaksi tulleet tytöt yhdistivät seksiin monesti häpeän kokemuksia, sillä raskaus näyttäytyi heille rangaistuksena seksistä. Tästä syystä he eivät uskaltaneet enää nauttia seksistä. Hankkeessa pyrittiin murtamaan tätä häpeän ja kielteisyyden kierrettä nostamalla esiin oikeus nautinnolliseen seksuaalisuuteen. Painottamalla sitä, että seksistä saa nauttia, pystyttiin muokkaamaan ihmisten asenteita seksuaalisuuteen ja sitä kautta myös asenteita naisten seksuaalioikeuksiin ja lapsiavioliittoihin.

Seksuaalisuus tabuna

Seksuaalisuuteen liittyy yhteiskunnallisia tabuja. Kenelle seksuaalisuus on sallittua? Minkälainen seksuaalisuus on sallittua? Oikeus nauttia seksuaali-

suudesta toteutuu vain, jos jokainen saa toteuttaa vapaasti omaa seksuaalisuuttaan.

Ihminen tarvitsee positiivisia kokemuksia itseltään ja seksuaalisuudestaan läpi elämänkaaren. Monissa yhteiskunnissa kuitenkin lasten, nuorten, vanhusten ja vähemmistöjen seksuaalisuus on tabu, joka johtaa usein seksuaalioikeuksien laiminlyönteihin. Laiminlyönti näkyy esimerkiksi seksuaaliterveydenhoidossa: palveluita tarjotaan monissa maissa usein vain täysi-ikäisille, eikä muiden ikäryhmien tarpeita huomioida.

Seksuaalisuus yhdistetäänkin monesti täysi-ikäisyyteen, parisuhteeseen ja perhe-elämään liittyväksi kysymykseksi. Seksuaalielämä ei kuitenkaan aina ole parisuhteeseen tai lisääntymiseen tähtäävää. Seksuaalisuus, ja siitä saatava mielihyvä, kuuluu kaikille iästä ja lisääntymishaluista riippumatta.

Lasten seksuaalioikeudet

Lasten seksuaalisuudesta ei aina puhuta, sillä seksuaalisuuden saatetaan ajatella alkavan vasta murrosiässä. Seksuaalisuus on kuitenkin osa lapsen normaalia kehitystä. Lapsi tutustuu omaan kehoonsa ja havaitsee monenlaisten kehojen eroja, hakee turvaa ja mielihyvää kosketuksesta ja läheisyydestä sekä tuntee ja osoittaa kiintymystä läheisiin aikuisiin ja lapsiin. Lapsella on oikeus kehittyä turvassa omassa tahdissa ja ilman häiriötä omanlaisen seksuaalisuuteen. Tätä kehitystä tulee aikuisten tukea ja suojata.

Lapsi ei voi tietää omaan kehoonsa liittyvistä oikeuksista, ellei joku niitä hänelle kerro. Lasten seksuaalioikeudet ovatkin aikuisten velvollisuuksia. Omien rajojen ja oikeuksien testaaminen on lapsen tapa tutustua seksuaalisuuteen. Lapsella on oikeus olla utelias ja tutustua kehoonsa. Aikuisen tulee olla rajojen testaamisessa läsnä, tukea ja vastata lapsen kysymyksiin. Lapselle pitää selvittää hitaasti, ystävällisesti ja lapsen tasolla, mitkä ovat hänen oikeuksiaan. Samoin tulee myös puhua niistä asioista, jotka ovat kiellettyjä, koska muiden oikeuksia tulee kunnioittaa.

Lapsen tulee tietää, että hänellä on oikeus päättää omasta kehostaan ja itseä koskevista rajoistaan.

Hänen tulee osata ilmaista tarpeitaan ja toiveitaan sekä myös kieltää ja kieltäytyä tilanteen niin vaatiessa. On tärkeää osata sanoa ”kyllä” ja ”ei” omaan seksuaalisuuteen liittyvissä kysymyksissä.

Lapsilla tulee myös olla oikeus tutkiskella sukupuoli-identiteettiään, vahvistaa sitä ja leikitellä sillä. Pukeutumiseen ja sukupuolikäsityksiin liittyvät kokeilut ja puheet ovat täysin sallittuja. Niin prinsessapojat kuin äijätytöt ja kaikki siltä väliltä ovat yhtä oikeita sukupuolen ilmaisuja.

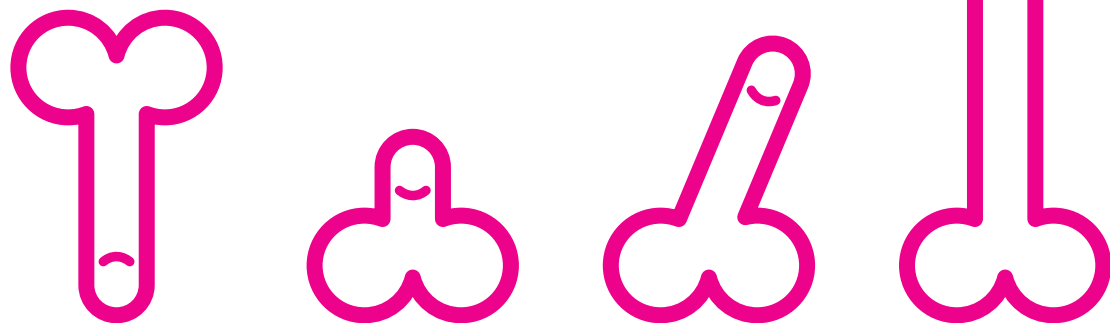
Lisäksi on tärkeää, että lapsi uskaltaa kääntyä kaikissa kysymyksissä ja ongelmissa aikuisen puoleen. On tärkeää luoda vahva keskusteluyhteys, jotta esimerkiksi kiusaamis- tai hyväksikäyttötapauksissa lapsi osaa hakea aikuisilta apua. Tästä syystä seksuaalisuus ei saa jäädä tabuksi lapsen ja vanhemman välille. Aikuisten tehtävä on suojella ja turvata lapsia heidän seksuaalioikeuksiensa loukkaamiselta.

Nuoret

Nuorten seksuaalisuus on usein tiukasti kontrolloitua niin vanhempien, yhteiskunnan kuin uskonnollisten yhteisöjen suunnalta. Esimerkiksi monissa yhteiskunnissa, uskonnoissa ja kulttuureissa seksin ajatellaan kuuluvan avioliittoon. Niinpä myös ehkäisypalveluita tarjotaan vain naimisissa oleville. Tiedon ja palveluiden puute ei kuitenkaan tarkoita sitä, etteivätkö nuoret tutustuisi omaan seksuaalisuuteensa jo ennen avioitumista.

Seksuaalielämä ilman tietoa omista oikeuksista ja ehkäisystä johtaa usein suunnittelemattomiin raskauksiin ja sekstitauteihin. Esimerkiksi Filippiineillä seksuaalikasvatus nuorille oli kielletty vuoteen 2014 asti, mikä johtui pitkälti katolisen kirkon vaikutusvallasta. Tilastot kertovatkin karua kieltään: vuonna 2012 Filippiineillä oli Kaakkois-Aasian maista suhteellisesti eniten teiniraskauksia ja joka kymmenes alle 19-vuotias tyttö oli ollut jo raskaana.

Nuorten seksuaalisuuden tabuasema voi siis olla hyvin haitallista nuorten terveyden, kehityksen ja tulevaisuuden kannalta. Avoimempi suhtautuminen nuorten seksuaalisuuteen ja aikainen seksuaalikasvatus saavat tukea myös tiedemaailmasta. Tutki-

musten mukaan nuorena aloitettu kokonaisvaltainen seksuaalikasvatus muun muassa lisää ehkäisyn käyttöä, tukee seksuaalista hyvinvointia ja terveen itsetunnon kehittymistä.

Ikäihmiset

Ikäihmisten seksuaalisuus on pitkään ollut tabu, sillä seksuaalisuuden ei ole mielletty kuuluvan vanhuuteen. Iän mukana ihmisessä tapahtuu fyysisiä muutoksia, jotka on usein rinnastettu seksuaaliseen passiivisuuteen ja kyvyttömyyteen. Seksuaalisuus on kuitenkin arvokas osa ihmistä myös elämän loppuvaiheessa. Ikääntymisen myötä seksuaalisuus saattaa muuttua. Tutkimusten mukaan ikääntyneet pitivät seksiä yhtä tyydyttävänä ja positiivisena osana elämää kuin aikaisemminkin. Seksiin liittyvät tunnekokemukset eivät myöskään muuttuneet iän karttuessa. Sosiaalisia normeja ikääntyneiden seksuaalisuudelle löytyy silti edelleen. Käsi kädessä kulkeva vanha pari on suloinen, mutta intohimoista suudelmaa pidetään jo hämmäntävänä.

Seksuaali- ja sukupuolivähemmistöt

Seksuaali- ja sukupuolivähemmistöjen kohdalla tabun luonne on erilainen. Seksuaali- ja sukupuoli-vähemmistöjä ei aina hyväksytä tai heidät saatetaan yliseksualisoida. Yliseksualisoinnilla tarkoitetaan ajattelutapaa, jossa kyzeisiin vähemmistöihin kuuluvat määritellään ensisijaisesti heidän seksuaalisen suuntautumisen perusteella ja heidän parisuhteensa nähdään seksikeskeisinä. Esimerkiksi transsuku-

puolisista aiemmin käytetty termi ”transseksuaali” kuulostaa siltä, että kuvattava ominaislaatu liittyy pelkästään henkilön seksuaalisuuteen, vaikka kyse on sukupuoli-identiteetistä.

Yliseksualisointi johtaa siihen, että seksuaalinen suuntautuminen ja sukupuoli nähdään yksityisasiana, jota ei tule tuoda julkiseen tilaan ja keskusteluun. Esimerkiksi homoseksuaalien parisuhde- tai perhekuulumisia ei tiedustella tai niistä puhumista ei pidetä samalla tavalla sopivana kuin heteroiden. Samaa sukupuolta olevan kumppanin mainitseminen tulkitaan usein oman seksuaalisuuden korostamisena, kun taas heteroseksuaalisesta kumppanista puhuminen on vain arkista puhetta omasta parisuhteesta.

Vammaiset

Myös vammaisten seksuaalisuus on tabu eikä heidän seksuaalisuutta usein edes tulla ajatelleeksi. Silloinkin, kun heidän seksuaalisuutensa huomioidaan, heidät ajatellaan usein ihmisinä, joilla ei ole kiinnostusta tai realistisia mahdollisuuksia tyydyttävään seksi-elämään. Myös heidän kykyään vanhemmuuteen usein epäillään. Vammaisuudella ei kuitenkaan aina ole vaikutusta ihmisen seksuaaliseen toimintaan eikä seksuaalisuus lopu vammautumiseen. Silloinkin, jos vaikutuksia on, ihminen pystyy usein sopeuttamaan oman seksuaalisuutensa niihin ja nauttimaan seksuaalisuudesta itselle sopivalla tavalla.

Seksuaalisuuden tabuasema johtaa eri ihmisten kohdalla samanlaisiin asioihin: seksuaalikasvatuksen puutteeseen, seksuaalisen kehityksen vaikeutumiseen ja jopa kaltoinkohteluun. ♥

”

Monissa yhteiskunnissa lasten, nuorten, vanhusten ja vähemmistöjen seksuaalisuus on tabu, joka johtaa usein seksuaalioikeuksien laiminlyönteihin. Laiminlyönti näkyy esimerkiksi seksuaaliterveydenhoidossa: palveluita tarjotaan monissa maissa usein vain täysi-ikäisille, eikä muiden ikäryhmien tarpeita huomioida.”

VINKKI:

Jokaisen seksuaalioikeuksien parissa työskentelevän on tärkeää tuntee ennen kaikkea itsensä. Siksi omat vahvuudet, heikkoudet, oletukset ja ennakkoluulot tulee kartoittaa ensiksi. Miten suhtaudun esimerkiksi nuorten, vanhusten tai vammaisten seksuaalisuuteen? Mitä tiedän heidän seksuaalisuudestaan? Mistä tämä tieto on peräisin? Monesti keskiarvoon sopivan aikuisen seksuaalisuuteen suhtaudutaan avoimemmin kuin vaikkapa sukupuolivähemmistöjen, nuorten tai vammaisten. Lisäksi omat mahdolliset seksuaalisuuteen liittyvät traumat, kipeät kohdat, pelot ja muut tuntemukset tulee kohdata ja käsitellä, jotta seksuaalioikeuksia voi käsitellä myös muiden kanssa. ■

2.

OIKEUS TIETOOIN

SEKSUAALISUUDESTA

Oikeus tietoon seksuaalisuudesta

Kaikille on turvattava oikeus saada koulutusta ja tietoa seksuaalisuudesta sekä siihen liittyvistä oikeuksista ja velvollisuuksista. Ihmiset tarvitsevat tietoa seksuaalisuuden rikkaudesta ja riskeistä eri elämänvaiheissa, jotta he osaavat tehdä vastuullisia ja itsenäisiä päätöksiä. Tieto mahdollistaa hyvän seksuaaliterveyden, itsensä suojelun ja omasta seksuaalisuudesta nauttimisen.

Seksuaalikasvatus on asenteiden, tietojen, taitojen, sukupuolten ja yksilöiden välisen tasa-arvon, sekä seksuaaliterveyden edistämistä. Tietoa tulee tarjota seksuaalisuuden luonnollisuudesta ja keinoista, joilla seksuaalista tyydytystä, onnellisuutta ja tasapainoa voi turvallisesti kokea. Seksuaalikasvatuksen pitää perustua puolueettomaan, moniarvoiseen ja helposti saatavilla olevaan tietoon seksuaalisuudesta. Seksuaalikasvatukseen sisältyy niin seksuaalivalistus, seksuaaliopetus kuin seksuaalivoukko. Tiedon tulee olla saatavilla kaikissa elämänvaiheissa sekä ikä- ja kehitysvaiheeseen sopivaa. Tiedon puute jättää tilaa seksuaalisuuteen liittyville stereotyyppioille ja virheellisille uskomuksille.

Nuoret

Varsinkin nuorten tiedon lisääminen seksuaalioikeuksista on tärkeää. Tieto seksuaalisuudesta toimii nuorilla päätöksenteon pohjana seksiin liittyvissä asioissa. Ilman tietoa seksuaalisuudesta

vapaus tehdä itsenäisiä ja vastuullisia päätöksiä ei voi toteutua. Oikean tiedon avulla omien rajojen asettaminen helpottuu ja itsensä suojeleminen ja hyvän, itselle sopivan seksielämän löytäminen on mahdollista. Tieto auttaa myös siihen, että seksuaaliterveyspalveluita osaa etsiä ja käyttää.

Nuoret saavat tietoa seksuaalisuudesta kavereilta, vanhemmilta ja ammattilaisilta. Kaikki nämä tiedonlähteet ovat tärkeitä ja ne täydentävät toisiaan. Nuorten on kuitenkin tärkeä saada seksuaalikasvatusta jo aikaisessa vaiheessa, ennen kuin he tutustuvat aiheeseen internetin, elokuvien, musiikin ja pornon kautta.

Median antama kuva seksuaalisuudesta perustuu usein tiukkoihin sukupuolten käyttäytymistä määrittäviin normeihin. Kokonaisvaltaista tietoa seksuaalisuuden moninaisuudesta tulee tarjota nuorille ajoissa, kullekin ikäryhmälle soveltuvalla tavalla jo varhaisnuoruudesta lähtien, jotta he voivat rauhassa selvittää omaa sukupuoli-identiteettiään ilman median painetta sopia tiettyyn rooliin. Tästä syystä on tärkeää, että kouluissa on virallista

seksuaalikasvatusta. Onkin valtioiden vastuulla huolehtia, että seksuaalikasvatus sisällytetään jo opetussuunnitelmaan.

VINKKI:

Nuorten kanssa työskentelevien on hyvin tärkeää ymmärtää yhteistyön ja osallistumisen merkitys oppimisessa. Tämä on tärkeää varsinkin silloin, kun halutaan muuttaa asenteita, arvoja ja käytöstä sekä parantaa tietoisuutta ja sitoutumista seksuaalioikeuksien edistämiseen.

Seksuaalioikeuksista oppiminen on parhaimmillaan osallistavaa ja ihmisoikeusperustaista sekä kannustaa kriittiseen ajatteluun. Ammattilaisen ja osallistujien välinen epätasa-arvoinen valta-asetelma tulee kyseenalaistaa ja opetus tulee nähdä pikemmin monisuuntaisena oppimisena. ■

Monipuolista ja kiinnostavaa seksuaalikasvatusta

Seksuaalikasvatuksella ei tiedoteta vain siitä, miten seksiä fyysisesti harrastetaan. Seksuaalikasvatuksella pyritään antamaan tietoa muun muassa ihmis-suhteista, kiintymyksestä, seksuaalisuuden kehitymisestä, sukupuolirooleista, seksuaali-identiteeteistä ja lisääntymisterveydestä. Tieto mahdollistaa ja tukee oman seksuaali-identiteetin ja -arvojen muodostamista. Tästä syystä kouluissa tulee olla seksuaalikasvatusta osana opintosuunnitelmaa.

Seksuaalikasvatusmateriaalit eivät saa olla syrjiviä. Niiden tekemisessä tulee huomioida kenelle ja miten ne kirjoitetaan. Tutkimusten mukaan seksuaalikasvatus on tehokkainta silloin, kun se on helppolukuista ja kohderyhmälle kirjoitettua. On

tärkeää, että seksuaalisuutta käsitellään sekä tyttöjen, poikien että eri seksuaali- ja sukupuolivähemmistöjen näkökulmasta. Jos seksuaalikasvatuksen keskiössä esimerkiksi koulukirjoissa on pelkästään kuukautiset, ei seksuaalikasvatus välttämättä kiinnosta ja tavoita poikia. Tällöin seksuaalisuuteen liittyvät kysymykset jäävät pojille tabuiksi tai he etsivät tietoa muualta.

Yhtä lailla, jos esimerkiksi ehkäisyä käsitellään vain heterolähtoisesti, voivat seksuaalivähemmistöihin kuuluvat kokea, että heidän ei tarvitse huolehtia ehkäisystä. Tietyt ryhmät jäävätkin erityisen helposti seksuaalitiedon ulkopuolelle. Esimerkiksi pojat, maahanmuuttajat, vähemmistöt ja vammaiset ovat ryhmiä, joita ”perinteinen” seksuaalikasvatus ei ole onnistunut tavoittamaan riittävän hyvin.

Usein seksuaaliterveyskasvatus keskittyy tiedottamaan riskeistä, niiden ehkäisystä ja hoitamisesta. Pelkkä riskien käsittely ei kuitenkaan aina vastaa nuorten kysymyksiä, kiinnostuksen kohteita ja tarpeita. Tällöin kasvatus ei vaikuta nuorten käyttäytymiseen toivotulla tavalla. Tästä syystä nuorten kanssa on tärkeää keskustella myös seksuaalisuuteen liittyvistä positiivisista asioista kuten seksuaalisesta mielihyvästä ja seksuaalioikeuksista. Seksuaalikasvatuksessa tuleekin yhteensovittaa ehkäisy- ja valistustieto nuorten maailmaan. Tiedon on oltava kiinnostavassa muodossa, jotta nuoret omaksuvat sen paremmin.

Seksuaalikasvatus ja tasa-arvon edistäminen

Nuorten lisäksi myös aikuiset ja vanhuksat tarvitsevat tietoa seksuaalisuudesta, sillä seksuaalisuus ja siihen liittyvät kysymykset muuttuvat ikääntyessä ja eri elämänvaiheiden myötä. Seksuaalikasvatuksella on myös keskeinen rooli naisten voimaannuttamisessa. Sukupuolinormit opitaan, sisäistetään ja siirretään eteenpäin. Mikäli normeja pystytään muuttamaan, voidaan vaikuttaa naisten seksuaaliterveyteen ja naisiin kohdistuvaan väkivaltaan.

Tutkimuksissa on myös huomattu seksuaalikasvatuksen vähentävän seksuaalista väkivaltaa. Tutkijat painottavat erityisesti poikien oppimistarpeiden

suurempaa huomioimista seksuaalikasvatuksessa, jotta seksuaalinen väkivalta vähenisi. Esimerkiksi romanttisen parisuhteen tärkeyttä tytöille saatetaan usein painottaa, vaikka useimmat pojatkin kokevat sen tärkeäksi.

Pojille tulisi myös esitellä erilaisia tapoja olla miehekäs. Jos miehekkäänä pidetään aggressiivisuutta, hallitsevuutta ja seksuaalista aktiivisuutta, niin nämä ihanteet saattavat siirtyä seksielämään väkivaltana. Miehekkyytenä tuleekin korostaa huomioonottavuutta, oikeudenmukaisuutta ja muista välittämistä. Lisäksi seksuaalikasvatuksessa on tärkeää painottaa, että poikien ja miesten tulee keskustella seksuaalisuuteen liittyvistä kysymyksistä sekä keskenään että naisten kanssa. Näin kuva seksistä, seksuaalisuudesta ja sukupuolirooleista monipuolistuu sekä kyky vuoropuheluun kasvaa. Tämän on huomattu vähentävän seksuaalista väkivaltaa.

Esimerkkejä onnistuneista seksuaalikasvatuskampanjoista

Keskustelun voimaa seksuaalista väkivaltaa vastaan on kokeiltu Intiassa toteutetussa hankkeessa, jonka tavoitteena oli purkaa raiskauskulttuuria. Hankkeessa vapaaehtoiset, joista monet olivat nuoria naisia, pystyttivät naisille vaarallisenä pidetyn kadun varrelle pöytiä. Pöytiin kutsuttiin ohikulkijoita teekupin äärelle keskustelemaan kaduilla tapahtuvasta häirinnästä. Vapaaehtoiset kertoivat omista kokemuksistaan ja pyrkivät luomaan ymmärrystä eri taustoista tulevien ihmisten välille. Normaalisti keskustelijat eivät olisi päätyneet keskustelemaan aiheesta maassa, jossa uskomukset, kastijärjestelmä ja sukupuolten epätasa-arvo luovat pohjan seksuaaliselle väkivallalle. Toisen kuuntelemisen uskotaan parantavan ihmisen empatiakykyä, joten joka kohtaamisella hanke onnistui luomaan turvallisempaa ja väkivallattomampaa ympäristöä.

Jotta seksuaalioikeudet voivat käytännössä toteutua, tulee myös viranomaisia ja opetuksen, terveydenhuollon ja oikeusjärjestelmän parissa työskenteleviä kouluttaa seksuaalioikeuksista. Esimerkiksi seksuaalista väkivaltaa kokeneen pyrkimys saattaa

tekijä vastuuseen voi monesti tyssätä poliisin ymmärtämättömyyteen tai vähättelevään suhtautumiseen rikosilmoitusta tehtäessä. Tästä syystä Mosambikissa toteutettiin hanke, jossa poliiseja koulutettiin sukupuolittuneeseen väkivaltaan liittyvistä kysymyksistä. Koulutuksen myötä poliisit oppivat tunnistamaan sukupuolittuneeseen väkivaltaan viittaavia merkkejä sekä tukemaan väkivaltaa kokeneita ja ohjaamaan heitä sopivien tukipalveluiden piiriin.

Myös esimerkiksi kirjaston henkilökunta tulee kouluttaa seksuaalisuuden moninaisuudesta. Kirjaston henkilökunta on vastuussa seksuaalisuuteen liittyvän kirjallisuuden hankkimisesta ja heidän käsityksensä esimerkiksi siitä, keillä on oikeus nauttia seksuaalisuudesta heijastuu muiden tiedonsaantiin. Kirjaston henkilökunnan koulutus on tärkeää, jotta kaikkien on mahdollista löytää tutkimukseen perustuvaa tietoa omasta seksuaalisuudesta. ♥

VINKKI:

Seksuaalisuudesta puhuminen ei ole aina luontevaa, sillä aiheet ovat hyvin henkilökohtaisia ja joskus myös kiistanalaisia. Monet suhtautuvat seksuaalisuuteen ja sukupuoleen liittyviin kysymyksiin tunteellisesti ja perustelevat kantojaan pinttyneillä uskomuksilla.

Seksuaalisuus voi olla yhteiskunnassa myös tabu. Tästä syystä seksuaalioikeuksia on hyvä lähestyä ”helpommilla” lämmittelevillä aiheilla ja luottamusta rakentavalla toiminnalla. Luottamusta voi rakentaa muun muassa tunnustamalla vallitseva valtasuhde itsensä ja keskustelukumppanin välillä. Omalla käytöksellään, kehonkielellä, pukeutumisella ja puhetyylillä voi yrittää viestittää, että keskustelukumppani on keskiössä ja että hänellä on tilanteessa valtaa. ■

Median antama kuva seksuaalisuudesta perustuu usein tiukkoihin sukupuolten käyttäytymistä määrittäviin normeihin. Kokonaisvaltaista tietoa seksuaalisuuden moninaisuudesta tulee tarjota nuorille ajoissa, jotta he voivat rauhassa selvittää omaa sukupuoli-identiteettiään ilman median painetta sopia tiettyyn rooliin.”

VINKKI:

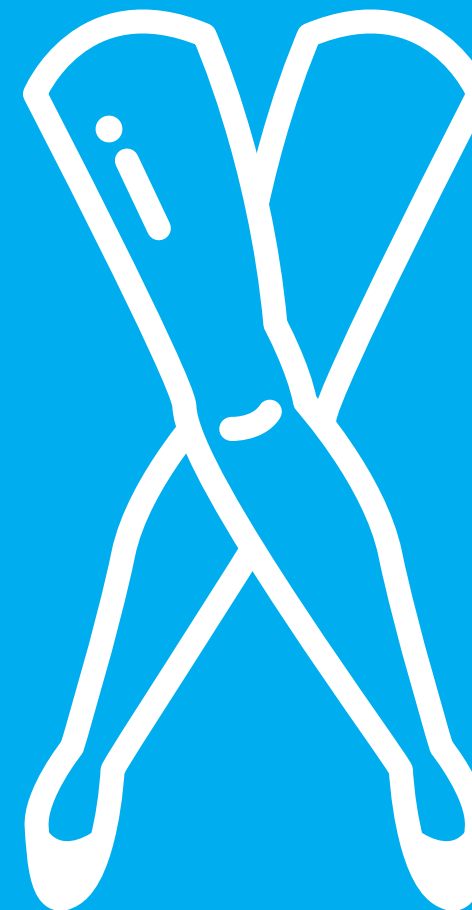
Seksuaalisuudesta puhuminen herättää usein tunteita. Tunteellisessa keskustelussa on tärkeä löytää tasapaino positiivisten ja negatiivisten asioiden välillä. Sukupuolesta ja seksuaalisuudesta keskustelemisen tulee olla myös hauskaa ja innostavaa. Mikäli seksuaalisuudesta keskustellaan ryhmässä, on ryhmälle hyvä luoda yhteiset pelisäännöt, jotta mahdollistetaan turvallinen ja kunnioittava keskusteluympäristö.

VINKKEJÄ TUNTEELLISEEN

JA TURVALLISEEN KESKUSTELUUN

KAHDEN KESKEN TAI RYHMÄSSÄ:

- 1.** Tee selväksi, että aiheeseen liittyvä tunteellisuus on normaalia ja yleistä, ja että kaikki ilmaisevat tunteitaan eri tavoin.
- 2.** Kerro, että keskustelusta saa poistua heti, jos tuntuu siltä. Keskustelua saa jatkaa tai ryhmään palata, kun on jälleen valmis.
- 3.** Reagoi positiivisesti, esimerkiksi kehumalla tai kiittämällä, kun toiset jakavat ja näyttävät tunteitaan.
- 4.** Käytä kieltä, jossa toisten vahvuutta ja selviytymistä korostetaan, sen sijaan että käyttäisit uhriuttavaa kieltä. Esimerkiksi raiskauksen uhrin sijaan voi puhua raiskauksen kokeneesta ja siitä selviytyneestä henkilöstä.
- 5.** Ota selvää etukäteen, minkälaisia lisätukipalveluita on olemassa, jotta osaat reagoida nopeasti keskustelussa mahdollisesti esille nousevaan lisätuen tarpeeseen.
- 6.** Huolehdi myös omasta jaksamisestasi ja siitä, että sinullakin on tukihenkilö, jolle voit puhua.

3.

OIKEUS SUOJELLA

ITSEÄÄN JA

TULLA SUOJELLUKSI

Oikeus suojella itseään ja tulla suojelluksi

Ihmisiä tulee suojella seksuaaliselta ja sukupuoleen perustuvalla väkivallalla. Tähän sisältyy suojelu raiskauksilta, sukuelinten silpomiselta, seksuaaliselta kaltoinkohtelulta ja häirinnältä. Jokaisella on myös oikeus päättää itse avioitumisestaan, suojata itsensä suunnittelemattomilta raskauksilta ja seksitaudeilta.

Yhteiskunnilla ja niiden lainsäädännöllä on olennainen rooli suojelun takaajana. Erityisesti tyttöjen ja naisten on vaikea suojella itseään monissa yhteiskunnissa. Joka kolmas nainen maailmassa kokee jossain vaiheessa elämäänsä fyysistä tai seksuaalista väkivaltaa. Sukupuoleen kohdistuvaa väkivaltaa kokevat kuitenkin kaikki sukupuolet, joten väkivallan kulttuurin purkamisen hyödyttää kaikkia.

Sukupuoleen perustuva väkivalta

Yhteiskuntien kehityksen kannalta on oleellista, että naisia suojataan sukupuolittuneelta väkivallalta ja haitallisilta perinteiltä. Naisia tulee suojella niin ympärileikkauksilta kuin kunniamurhilta, ”parantavilta raiskauksilta” sekä lapsi- ja pakkoavioliitoilta. Nämä ovat seksuaalioikeuksien loukkauksia ja estävät yhteiskuntien kehittymistä.

Myös seksuaali- ja sukupuolivähemmistöjä on tärkeä suojella sukupuoleen perustuvalla väkivallalla.

Seksuaali- ja sukupuolivähemmistöihin kuuluvat ovat muita suuremmissa riskissä joutua seksuaaliseen suuntautumiseensa tai sukupuoli-ilmaisuuksensa kohdistuvan väkivallan kohteeksi. Usein väkivallan tekojen syyksi riittää sukupuolistereotyyppien vastaiseksi koettu sukupuoli-ilmaisu: liian maskuliininen nainen tai feminiininen mies.

Todelliseen tai oletettuun seksuaaliseen suuntautumiseen tai sukupuoli-identiteettiin kohdistuva väkivalta on harmillisen yleistä. Seksuaali- ja sukupuolivähemmistöihin kuuluvat kohtaavat väkivaltaa kaikkialla: julkisilla paikoilla ja jopa kotona. Esimerkiksi perheenjäsenet ja sukulaiset saattavat käyttää väkivaltaa ja seksuaalista väkivaltaa ”korjatakseen” nuoren seksuaalisuutta. Seksuaalinen suuntautuminen pitäisi olla jokaisen itse päätettävissä, eikä yhteiskunta saisi määrittää sitä rangaistavaksi.

Suuri osa sukupuoleen kohdistuvasta väkivallasta kohdistuu tyttöihin, naisiin ja vähemmistöihin. Kuitenkin myös miehiin ja poikiin kohdistuu väkivaltaa heidän sukupuolensa vuoksi. Yleisintä tämä on miehillä ja pojilla, jotka eivät sukupuoli-

ilmaisultaan täytä yleistä käsitystä ”oikeanlaisesta” maskuliinisuudesta. Bangladeshissa tehdyn tutkimuksen mukaan muita feminiinemmin käyttäytyneet pojat jättivät koulun helpommin kesken, mikä vahingoitti myös heidän koulutustaan ja taloudellisia mahdollisuuksiaan.

VINKKI:

On tärkeää olla tietoinen omista tausta-oletuksistaan, jotta ei työssään tule vahvistaneeksi heteroseksuaalisuuden ja sukupuolen kaksinaisuuden normeja. Monet hankkeet suunnittelevat esimerkiksi naisille, jotka ovat joutuneet parisuhteessaan miehensä väkivallan kohteeksi.

Jokaisen tasa-arvokysymysten parissa työskentelevän on tarkasteltava työnsä tausta-oletuksia kriittisesti. Onko perheen sisäisissä tasa-arvokysymyksissä huomioitu perheiden monimuotoisuus eli muun muassa saman sukupuolen muodostamat parisuhteet ja heidän perheensä? Entä onko sukupuolittuneesta väkivallasta puhuttaessa kiinnitetty huomiota myös transsukupuolisten mahdollisesti kohtaamaan väkivaltaan? Niin hankesuunnittelussa kuin vaikuttamistyössä tulee varmistaa, että tasa-arvon eteen tehty työ parantaa oikeasti kaikkien asemaa. ■

Transihmiset

Lainsäädännöllä on suuri merkitys vähemmistöjen suojelussa ja oikeuksien takaamisessa. Esimerkiksi jokaisen oikeus virallisiin henkilöpapereihin on taattava, sillä ne ovat tärkeitä niin arkielämässä kuin

matkustaessa. Transsukupuolisille ihmisille oman sukupuoli-identiteetin mukaiset henkilöpaperit eivät kuitenkaan ole itsestäänselvyys, sillä heidän oikeuksiaan loukataan ympäri maailman. Myös monissa Euroopan maissa oikeudellinen vahvistus sukupuoli-identiteetille ja näin myös oman identiteetin mukaiset henkilöpaperit on vaikea saada. Jotkut maat eivät esimerkiksi salli sukupuolen juridista vahvistamista lainkaan. Useat muut maat ovat sisällyttäneet sukupuolen vahvistamisprosessiin ihmisoikeuksia loukkaavia ehtoja.

Esimerkiksi Suomessa vuonna 2015 sukupuolen vahvistamisprosessi on monella tapaa loukkaava ja nöyryyttävä prosessi. Sukupuoltaan korjaava tarvitsee psykiatrisen diagnoosin, jonka saaminen voi vaatia yli vuoden kestävä tutkimusprosessin. Prosessin aikana hänen on osoitettava kuuluvansa vastakkaiseen sukupuoleen ja elävänsä siinä sukupuoliroolissa. Lisäksi hänen on oltava lisääntymiskyvytön joko sterilaation kautta tai muusta syystä. Oikeudellinen kysymys sidotaan siis myös lääketieteelliseen prosessiin. Transihmiset ovatkin tilanteessa, jossa heidän tulee luopua osasta oikeuksiaan voidakseen saavuttaa toisen oikeuden sukupuoli-identiteettinsä mukaisiin henkilöpapereihin. Yhteiskunta pakottaa transihmiset valitsemaan eri ihmisoikeuksien väliltä, vaikka ihmisoikeudet ovat universaaleja ja jakamattomia. Mistä oikeudesta sinä olisit valmis luopumaan?

Seksuaalinen väkivalta viharikoksena

Yhteiskuntien velvollisuus suojella väkivallalta koskee myös raiskauksia, mukaan lukien avioliiton sisäiset ja homoseksuaaleihin kohdistuvat ”parantavat raiskaukset”. Laissa raiskaus on pitkään määritelty miehen naiseen kohdistamana, väkivalloin pakotettuna, avioliiton ulkopuolella tapahtuvana yhdyntänä. Tämä on jättänyt avioliiton sisäiset sekä miehiin ja sukupuolivähemmistöihin kohdistuneet raiskaukset lain suojan ulkopuolelle. Viime vuosikymmeninä monissa maissa laki on muokattu kriminalisoimaan kaikki tahdonvastaiset

Suuri osa sukupuoleen kohdistuvasta väkivallasta kohdistuu tyttöihin, naisiin ja vähemmistöihin. Kuitenkin myös miehiin ja poikiin kohdistuu väkivaltaa heidän sukupuolensa vuoksi. Yleisintä tämä on miehillä ja pojilla, jotka eivät sukupuoli-ilmaisultaan täytä yleistä käsitystä ”oikeanlaisesta” maskuliinisuudesta.”

seksuaaliset teot. Suomen laki määritteli avioliiton sisäisen raiskauksen rikokseksi vasta vuonna 1994. Esimerkiksi Algeriassa avioliiton sisäinen raiskaus ei edelleenkaan vuonna 2015 ole rikos.

Viharikokset Etelä-Afrikassa

”Parantava raiskaus” on viharikos, joka tehdään homoseksuaalille siinä uskossa, että uhri voitaisiin näin kääntää heteroseksuaaliksi. Uhri pyritään siis ”parantamaan” homoseksuaalisuudesta. Esimerkiksi Etelä-Afrikassa tämä haitallinen ilmiö on ollut esillä jo 2000-luvun alusta asti. Medianäkyvyydestä ja kansainvälisestä huomiosta huolimatta raiskauksia ei ole saatu loppumaan. Taustalla on sukupuolten välinen epätasa-arvo ja viranomaisten haluttomuus reagoida tilanteeseen. Erityisen ongelmalliseksi tilanteen tekee se, että vain joka 25 raiskaustapaus etenee tuomioistuimeen saakka. Parantavien raiskausten seurauksena jo yli 30 eteläafrikkalaista naista on kuollut 2000-luvun ensimmäisten 15 vuoden aikana.

Etelä-Afrikan tilanne on erikoinen myös siksi, että maan lainsäädäntö on maailman edistyneimmät seksuaali- ja sukupuolivähemmistöjen oikeuksien suhteen. Vuoden 1997 perustuslaissa Etelä-Afrikka takasi ensimmäisenä maailmassa seksuaali- ja sukupuolivähemmistöille yhtäläiset oikeudet. Myös vähemmistöjen syrjintä työmarkkinoilla on lailla kielletty ja vuodesta 2005 avioliiton ovat voineet solmia myös samaa sukupuolta olevat parit. Silti 2000-luvulla voimistunut homofobia on kärjistynyt vakaviksi ihmisoikeusloukkauksiksi.

Lainsäädäntö ei ole Etelä-Afrikassa onnistunut suojelemaan niitä ihmisiä, keitä sen pitäisi suojella. Vaikka perustuslain suoja onkin monilla tiedossa, ihmiset eivät ole osanneet käyttää sitä hyväkseen. Lisäksi oikeusjärjestelmä on monelle taloudellisesti saavuttamattomissa ja myös poliisin ja tuomioistuinten asenteet ovat usein vähätteleviä ja toiminta hidasta.

Yhteiskuntien on kuitenkin suojeltava ihmisiä myös vaikeissa ja sensitiivisissä asioissa. Pelkkä lainsäädäntö ei riitä, vaan tarvitaan konkreettisia toimi-

elimiä ja resursseja, jotta ihmiset voivat puolustaa oikeuksiaan. Lakijärjestelmän tulee olla kaikkien käytettävissä, mikä edellyttää ilmaista lakineuvontaa ja –palveluita. Mikäli oikeuksien loukkaamisesta ei tule seuraamuksia, ihmisoikeudet ovat jatkuvan uhan alaisena. Koska poliisi ja oikeusjärjestelmä eivät tuomitse niitä, eivätkä rikolliset joudu vastuuseen teoistaan, myös ”parantavat raiskaukset” jatkuvat.

Oikeus valita oma kumppani

Kaikilla täysi-ikäisillä ihmisillä on etniseen taustaan, kansalaisuuteen tai uskontoon katsomatta oikeus mennä naimisiin ja perustaa perhe. Avioitumisikä tulee määrittää laissa, jotta lapsia voidaan suojella lapsiavioliitoilta. Lapsiavioliitoilla on useita kauaskantoisia ja haitallisia vaikutuksia tyttöjen elämään: ne ovat este koulunkäynnille ja heikentävät tytön terveyttä, sillä lapsiavioliitot johtavat aikaikseen lastensaantiin.

Lapsiavioliittojen kieltäminen vahvistaa yksilön itsemääräämis- ja seksuaalioikeuksia, sillä se mahdollistaa oikeuden päättää omasta kehostaan, avioliitostaan ja tulevaisuudestaan. Lapsiavioliitot koskettavat ilmiönä erityisesti tyttöjä, sillä tytöt naitetaan usein huomattavasti itseään vanhemmille miehille. Aviopuolisoiden suuri ikäero vahvistaa entisestään sukupuolten välistä epätasa-arvoa ja lisää pakottavan voiman käyttöä avioliitossa.

Vähemmistöloukkauksista

Ympäri maailman ihmiset kohtaavat syrjintää ja väkivaltaa heidän seksuaalisen suuntautumisen- tai sukupuoli-identiteettinsä johdosta. Lesbot, homot, biseksuaalit, transihmiset ja intersukupuoliset tulevat päivittäin pahoinpidellyiksi, vangituiksi, kidutetuiksi ja murhatuiksi. Kymmenissä maissa homoseksuaalisuus on edelleen laissa kriminalisoitua. Näissä maissa viranomaiset ja valtio osallistuvat vähemmistöjen seksuaalioikeuksien loukkaamiseen sen sijaan, että suojelisivat heidän oikeuksiaan. Suurelta osin homoseksuaalisuuden kriminalisointi on peruja kolonialismin ajoilta tai se pohjautuu uskontoihin.

Myös Suomessa seksuaali- ja sukupuolivähemmistöihin kuuluvat kokevat syrjintää. Esimerkiksi seksuaali- ja sukupuolivähemmistöihin kuuluvat nuoret kohtaavat muita nuoria useammin väkivaltaa ja syrjintää. Väkivalta ja syrjintä vaikuttavat myös nuorten psyykkiseen hyvinvointiin. Mielenterveysongelmat ja itsemurha-ajatukset tai -käyttäytyminen ovatkin tavallisempia seksuaali- ja sukupuolivähemmistöihin kuuluvien nuorten keskuudessa kuin muilla nuorilla. Nuoret ovat pakotettuja piilottamaan identiteettinsä tai selittämään ja puolustamaan sitä,

eikä nuorilla ole riittävästi myönteisiä esikuvia. Tämä luo haasteita positiivisen seksuaalisen minäkuvan muodostamiselle.

Varsinkin koulukiusaamisella on kauaskantoisia vaikutuksia nuoren seksuaalisuuteen. Kouluissa seksuaali- ja sukupuolivähemmistöihin kuuluvaa saatetaan haukkua hänen seksuaalisuuttaan loukkaavasti, esimerkiksi homotella ja huoritella. Kenenkään seksuaalisuutta ei saa kohdella loukkaavasti ja jokaisella on velvollisuus puuttua kiusaamiseen, tapahtui se sitten koulussa, työpaikalla tai julkisessa tilassa. ♥

VINKKI:

Hanketyötä vähemmistöryhmien kanssa suunnittelevien tulee valmistautua normaalia haastavampiin olosuhteisiin. Esimerkiksi kumppanijärjestön työntekijät eivät välttämättä halua kertoa nimiään tai tulla valokuvattaviksi. Heidän elinympäristönsä ja siihen liittyvät haasteet saattavat olla myös vaarallisempia ja väkivaltaisempia kuin tavallisilla kumppanijärjestöillä.

Työssä on valmistauduttava käsittelemään mahdollisia viharikoksia ja sukupuolittunutta väkivaltaa. Tästä syystä vähemmistöhankeissa tulee varautua kiireellisiin ja yllättäviin tilanteisiin, joissa apua tarvitaan heti. ■

4.

OIKEUS

SEKSUAALITERVEYS-

PALVELUIHIN

Oikeus seksuaali-terveyspalveluihin

Kaikilla ihmisillä on oikeus korkeatasoisiin seksuaaliterveyspalveluihin, joihin sisältyvät oikeus turvalliseen synnytykseen, lapsettomuustutkimuksiin ja -hoitoon, seksitautien, myös hivin ja aidsin, hoitoon sekä turvalliseen aborttiin. Myös turvalliset, hyväksytyt lääketieteen kehittämät hoitomenetelmät ja luotettavat ehkäisyvälineet ovat osa korkeatasoista seksuaaliterveydenhoitoa.

Seksuaaliterveydenhoito parantaa ihmisten ja yhteisöjen elämänlaatua monella tapaa. Se muun muassa vähentää äitiys- ja lapsikuolleisuutta, parantaa naisten päätöksentekoa lastensa määrän ja ajoituksen suhteen sekä tukee nuorten koulunkäyntimahdollisuuksia. Tämän takia on tärkeää, että seksuaaliterveyspalvelut ovat kaikkien saatavilla. Monissa maissa seksuaaliterveyden palveluita tarjotaan vain aikuisille, sillä seksuaalisuus liitetään vain perhe-elämään ja lisääntymiseen liittyväksi. Suomessa puolestaan seksuaaliterveydenhoito nähdään helposti lähinnä lisääntymisiässä olevien palveluna. Seksuaaliterveydenhoitoa tulee kuitenkin olla räätälöitynä eri elämän- ja ikävaiheissa oleville ihmisille, sillä seksuaalisuus on osa ihmisyyttä koko elämän ajan.

Esimerkiksi seksityöntekijät jäävät monissa maissa vaille laadukkaita seksuaaliterveyspalveluja. Seksityö on monissa yhteiskunnissa lailla kielletty, jolloin seksityöläiset on pakotettu yhteiskunnan marginaaliin. He eivät usein uskalla hakeutua terveydenhoitoon, jotta heidän ammattinsa ei

paljastuisi henkilökunnalle. Siksi monet seksityöntekijät eivät käytä seksuaaliterveyspalveluita, mikä puolestaan vaarantaa heidän terveytensä muun muassa hoitamattomien seksitautien ja vaarallisten aborttien kautta.

Oikeus ehkäisyyn ja turvalliseen aborttiin

Kaikilla ihmisillä on oikeus päättää vapaasti ja vastuullisesti milloin ja miten monta lasta he hankkivat. Seksuaalioikeuksiin kuuluu niin oikeus turvalliseen ja ajoissa tehtyyn raskauden keskeytykseen kuin myös raskauden jatkamiseen. Jokaisella naisella tulee olla oikeus turvalliseen aborttiin, myös niissä maissa, joissa abortti on laitton, sillä yhdenkään naisen tai tytön hengen ei tule vaarantua raskauden takia. Abortti voi pelastaa naisen hengen silloin, kun raskaus on hengelle vaaraksi.

Kaikilla tulee olla oikeus suojata itsensä myös suunnittelemattomilta raskauksilta ja seksitaudeilta. Tämä toteutuu laadukkaana ja luotettavan ehkäisy-

avulla. Ainoastaan kondomit mahdollistavat itsensä suojaamisen seksitaudeilta, kuten hiv-tartunnalta. Myös nuorille, joilla ei ole vielä omia tuloja, tulee taata oikeus ehkäisyyn.

Kun naiset voivat itse hallita ja päättää lisääntymisasiostaan, tukee se olennaisesti heidän kouluttautumistaan ja osallistumistaan yhteiskunnalliseen elämään. Seksuaalioikeuksien toteutuminen tukee näin muidenkin ihmisoikeuksien toteutumista, kuten oikeutta osallistua ja oikeutta riittävään elintasoon.

Lisäksi yhteiskuntien on varmistettava, etteivät uskonnolliset tekstit, uskomukset, aatteet tai perinteet rajoita tai loukkaa kenenkään kehollista itsemääräämisoikeutta seksuaaliterveydenhoidossa. Tämä alleviivaa myös yksityisyyden merkitystä seksuaalisuuteen liittyvissä kysymyksissä.

Nuorisoystävällinen klinikka

Erityisesti nuoret saattavat kohdata monenlaisia haasteita pyrkiessään käyttämään oikeuttaan seksuaaliterveydenhoitoon. Nuorten seksuaalisuuteen liittyvät sosiaaliset tabut voivat johtaa siihen, että terveydenhoitajat ja lääkärit suhtautuvat heidän seksuaalisuuteensa negatiivisesti tai tuomitsevasti. Terveydenhoitohenkilökunta saattaa avun ja hoidon tarjoamisen sijaan kieltäytyä tarjoamasta riittävää asianmukaista tietoa, pyrkiä tekemään päätöksiä nuorten puolesta tai jopa uhkailla heitä. Myös mahdollinen huoltajalta tarvittava lupa tai ilmoitusvelvollisuus rajoittaa monen nuoren hakeutumista seksuaaliterveydenhoitoon.

Nuorisoystävällinen seksuaaliterveysklinikka tarjoaa seksuaaliterveydenhoitoa nuorten tarpeet ja toiveet huomioiden. Siellä ymmärretään ja kunnioitetaan nuorten erilaisuutta ja seksuaalioikeuksia. Nuorille tulee olla tarjolla ainakin:

1. [Seksuaali- ja lisääntymisterveysneuvontaa](#)
3. [Aborttineuvontaa](#)
5. [Ehkäisyneuvontaa ja ilmaisia ehkäisyvälineitä \(myös jälkiehkäisyvälineitä\)](#)

4. [Tietoa seksitautien, myös hivin, ennaltaehkäisystä, niiden testaamista ja neuvontapalveluita](#)

5. [Äitiys-, synnytys- ja neuvolapalveluita](#)

6. [Neuvontaa seksuaalista häirintää ja väkivaltaa kokeneille](#)

7. [Parisuhde- ja seksuaalineuvontaa](#)

Kaiken nuorille suunnatun seksuaaliterveydenhoidon tulee olla ilmaista, sillä nuorilla harvoin on samantaisia mahdollisuuksia maksaa terveydenhoidosta kuin aikuisilla. Nuorten seksuaaliterveyspalveluiden tulee olla muun terveydenhoidon kanssa samassa yhteydessä, jotta ne olisivat mahdollisimman helposti saatavissa. Mikäli terveysklinikka on maantieteellisesti kaukana, saattaa se vaikeuttaa saatavuutta. Nuorten palveluita onkin tärkeä tarjota mahdollisimman lähellä nuoria. ♥

TURVALLISET ABORTIT:

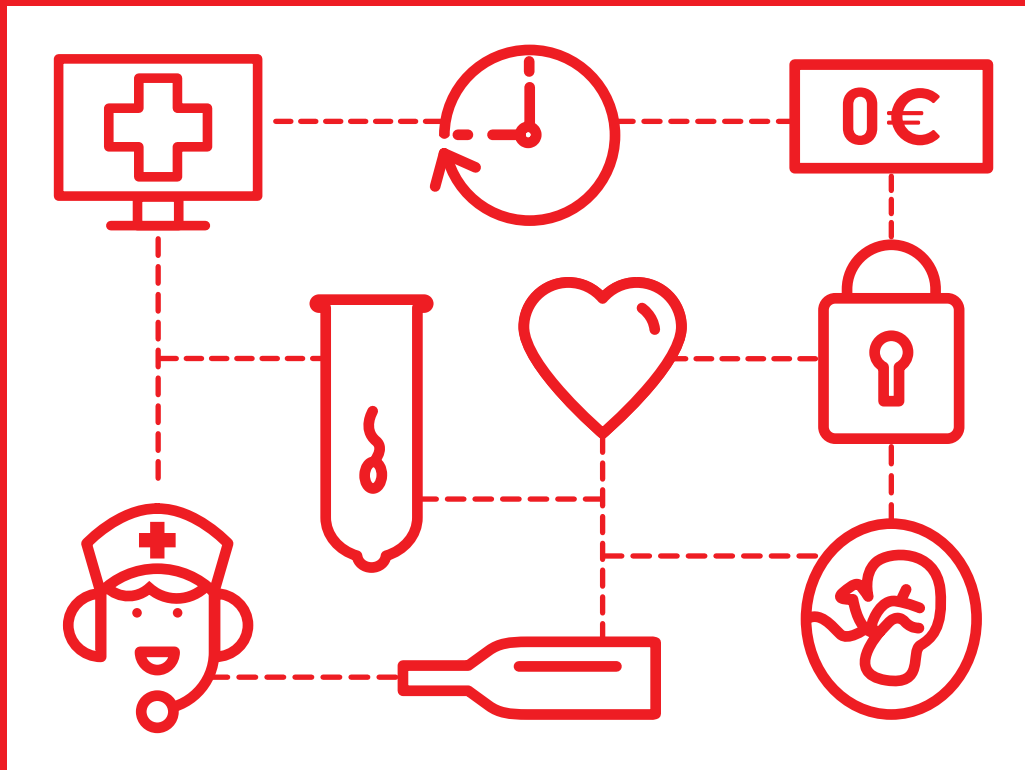
Turvalliset ja lailliset abortit tulisi olla kaikkien saatavissa. Turvallisilla abortteilla estettäisiin kymmenien tuhansien naisten vuosittainen kuolema ja miljoonien vammautuminen. Jos kaikilla olisi oikeus turvalliseen aborttiin, olisivat abortin jälkeisen terveydenhoidon kustannukset kehitysmaissa nykyisen noin kymmenesosan siitä mitä nykyään.

Abortin laillistaminen ei tutkimusten mukaan lisää tehtyjen aborttien määrää, sillä samalla kun laillisten aborttien määrä kasvaa niin laittomien aborttien määrä vähenee. Paras tapa vähentää abortteja onkin taata riittävä tieto ja välineet suunnittelemattomien raskauksien ehkäisyyn. ■

MINKÄLAINEN ON TOIMIVA

SEKSUAALITERVEYSKLINIKKA?

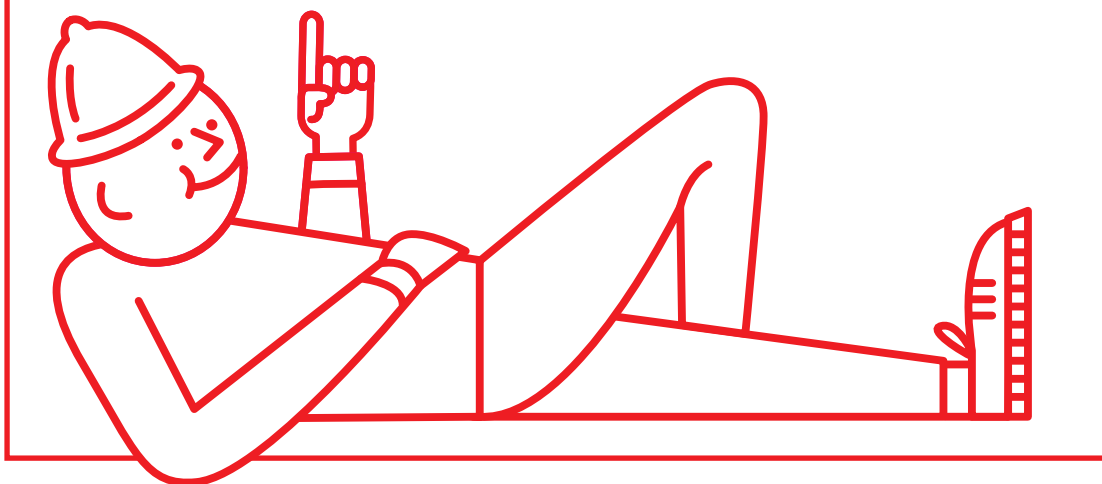
- Sinne voi kävellä aikaa varaamatta, nopeasti saatavilla
- Auki joka päivä klo 9–21
- Esteetön
- Palvelua usealla eri kielellä
- Ilmainen kaikille
- Henkilökunta tuntee eri kohde- ja ikäryhmien tarpeet ja ymmärtää, miten heitä tulee kohdella
- Tarjolla monipuolista osaamista, ei pelkkää ”ehkäisyneuvontaa”, vaan myös päihdepuolen ja mielenterveyspuolen osaajia
- Täydelliset nettisivut: nettiajanvaraus, chatti-mahdollisuus
- Helposti saavutettavissa kaikille
- Näkyvä kaikille, jotta ihmiset osaavat hakeutua sinne
- Luottamuksellinen

Jokaisella naisella tulee olla oikeus turvalliseen aborttiin, myös niissä maissa, joissa abortti on laitton. Yhdenkään naisen tai tytön hengen ei tule vaarantua raskauden takia. Abortti voi pelastaa naisen hengen silloin, kun raskaus on hengelle vaaraksi.”

EHKÄISYÄ NUORILLE:

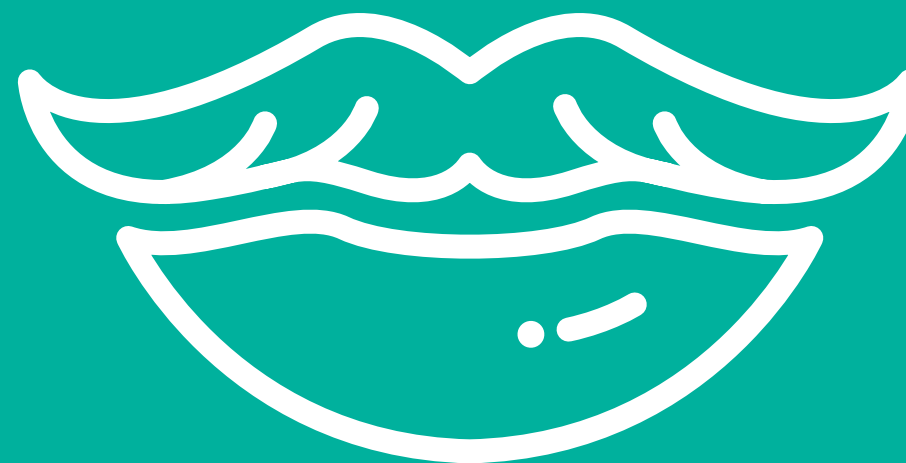
Väestöliitto näkee, että kaikilla maailman alle 20-vuotiailla nuorilla tulee olla oikeus ilmaiseen ehkäisyyn. Ilmaisen ehkäisyn tarjoaminen ei kuitenkaan yksinään riitä, **vaan tarvitaan myös ilmapiiriä, jossa ehkäisyyn ei liity stigmaa tai se ei ole tabu.** Esimerkiksi Nepalissa kaikille alle 20-vuotiaille on tarjolla ilmainen ehkäisy, mutta sitä ei usein uskalleta hakea. Tästä syystä ilmaisen ehkäisyn lisäksi tarvitaan nuoret tavoittavaa seksuaalikasvatusta. ■

VINKKI:

Nuorisoystävällisyyden voi varmistaa osallistamalla nuoret palveluiden suunnitteluun ja arviointiin mukaan. Palveluita käyttäneille nuorille voi järjestää muun muassa ryhmähaastatteluita, joissa voidaan arvioida, vastaavatko palvelut nuorten todellisia tarpeita. Esimerkiksi Malawin ja Bangladeshin Perhe-

suunnittelujärjestöjen liitot ovat toteuttaneet nuorisoystävällisistä palveluista tutkimuksia, joissa nuoret itse ovat päässeet haastattelemaan ikätovereitaan. Tutkimuksissa on selvitetty suurimpia esteitä pääsulle seksuaaliterveyspalveluiden piiriin, minkä pohjalta esteitä voidaan alkaa purkaa. ■

5.

OIKEUS

TASA-ARVOON JA

SYRJIMÄTTÖMYYTEEN

Oikeus tasa-arvoon ja syrjimättömyyteen

Yhteiskunta koostuu erilaisista ihmisistä, mutta vain rajattu osa heistä on näkyvillä niin katukuvassa kuin mediassa. Kaikilla on oikeus olla näkyviä yhteiskunnissa sellaisena ihmisenä kuin on ilman pelkoa syrjinnästä, leimautumisesta, vähättelystä ja väkivallasta. Seksuaalioikeuksien toteutumisen lähtökohtana on tasa-arvoinen yhteiskunta.

Yhteiskunnat tulee rakentaa niin, että kaikkien on mahdollista näkyä. Niin vammaisten, etnisten vähemmistöjen kuin seksuaali- ja sukupuolivähemmistöjen edustajien. Parhaiten näkyvissä ovat kuitenkin niin sanotut enemmistöihmiset ikänsä, etnisyytensä, seksuaalisen suuntautumisensa ja terveydentilansa puolesta. Helposti myös palvelut, tietomateriaalit ja erilaiset hankkeet suunnitellaan vastaamaan heidän tarpeisiinsa. Monet yksilöt ja vähemmistöryhmät jätetään täysin huomiotta, vaikka ihmisoikeudet ovat universaaleja ja jakamattomia. Toisaalta enemmistöön lukeutuvat ihmisetkään eivät aina tunne sopivansa yhteiskunnan keskiarvoon ja normeihin. Erilaisuuden esiintuomisella puretaan kaikkia rajoittavia kulttuurisia normeja.

Kaikkia varten rakennettu yhteiskunta

Erilaisten hankkeiden suunnitteluvaiheessa määritellään keitä hanke koskee, eli ketkä ovat hankkeen

oikeudenomistajia. Oikeudenomistajiksi määritellään usein ihmiset, joita hankkeen keskiössä oleva ilmiö keskimääräisesti yleisimmin koskettaa. Keskiarvona näkökulma sulkee kuitenkin ulos monia ihmisryhmiä, jotka kuuluvat usein vähemmistöihin ja ovat köyhistä köyhimpiä. Myös monet yhteiskunnan rakenteet, kuten terveydenhoito, on rakennettu keskiarvoihmistä varten.

Seksuaalioikeudet voivat kuitenkin toteutua vain yhteiskunnassa, joka on rakennettu kaikkia varten. Tällaista yhteiskuntaa voi kutsua tasa-arvoiseksi. Tasa-arvoisessa yhteiskunnassa kaikilla on yhtäläiset oikeudet ja vastuut sekä mahdollisuus osallistua yhteiskunnan toimintaan. Jokainen ihminen on arvokas sukupuoleen, luokkaan, rotuun tai sukupolveen katsomatta.

Tasa-arvoinen yhteiskunta perustuu ihmis-oikeuksille, kulttuurilliselle ja uskonnolliselle monimuotoisuudelle, sosiaaliselle oikeudenmukaisuudelle, vähemmistöjen huomioimiselle, demokraattiselle osallistumiselle ja lakien noudattamiselle. Tavoitteena on varmistaa, että vähemmistöillä ja köyhistä köy-

himmillä on (sosiaaliset, oikeudelliset ja taloudelliset) mahdollisuudet osallistua ja elää kuten muutkin. Tärkeässä osassa on kansalaisten aktiivinen rooli sekä valtion harjoittama sosiaalipolitiikka, jolla pyritään vähentämään köyhyyttä ja epätasa-arvoa. Pyrkimys epätasa-arvon vähentämiseen ei kuitenkaan tarkoita sitä, että kaikkien tulisi olla samanlaisia. Tasa-arvoisessa yhteiskunnassa on tilaa erilaisuudelle ja erilaisuus huomioidaan tärkeänä osana yhteiskuntaa.

Seksuaalioikeuksien toteutumisen lähtökohtana on tasa-arvoinen yhteiskunta, joka on kaikkia varten. Tasa-arvoisuuden tulee myös toteutua eri tasoilla: yksilö- ja paikallistasolta aina kansalliseen ja maailmanlaajuiseen tasoon asti. Sen tulee olla yhteiskunnan instituutioiden mahdollistamaa ja toteuttamaa, mutta myös yksilöiden tulee sitoutua siihen. Tavoitteena on yhteiskunta, jossa jokainen voi itse määrittää seksuaalisuutensa ja sukupuoli-identiteettinsä sekä ilmaista näitä ilman pelkoa syrjinnästä.

Sukupuolivähemmistöt

Sukupuoli hahmotetaan yleensä kaksinapaisena mies ja nainen –jaotteluna, jolloin sukupuoli määritetään ihmisen syntymähetken biologisilla ominaisuuksilla. Sukupuoli on moninainen käsite ja biologian lisäksi sitä määrittävät sosiaaliset ja psyykkiset ominaisuudet. Kaksinapainen jaottelu jättää ulkopuolelleen paljon ihmisiä. Siksi on tärkeää, että ihmiset voivat määrittellä itse sukupuolensa ja ilmaista sukupuoli-identiteettiään haluamallaan tavalla.

Transihmiset jäävät hyvin usein pimentoon palveluissa, koulutuksessa ja erilaisissa hankkeissa. Joskus jopa seksuaalivähemmistöjen aseman parantamiseen pyrkivät hankkeet jättävät sukupuoli-vähemmistöt usein huomioimatta.

Monissa Aasian ja Etelä-Amerikan maissa transsukupuoliset ovat näkyvä ryhmä miesten ja naisten ohella. Heidän sosiaalinen statuksensa on kuitenkin usein matalampi ja oikeudet rajoitetumpia kuin muilla. Historiallisesti ja kulttuurisesti heidän seksuaalinen identiteettinsä ja sukupuolen ilmaisunsa pohjautuu kolonialismia edeltävään aikaan. Tutkimusten mukaan transsukupuoliset elivät tasaveroisena naisten ja

miesten kanssa, kunnes eurooppalaisen kolonialismin ja kristinuskon myötä heidän asemansa huononi. Näistä historiallisista syistä transsukupuolisten asema on yhä monissa Aasian ja Etelä-Amerikan kehittyvissä maissa parempi kuin esimerkiksi Euroopassa.

TASA-ARVAINEN YHTEISKUNTA

TOTEUTUU VIIDEN OIKEUDEN

KAUTTA:

1. [Oikeus näkyä](#)
2. [Kaikkien huomioiminen](#)
3. [Oikeus sosiaaliseen kanssakäymiseen](#)
4. [Kansalaisoikeudet](#)
5. [Oikeus resursseihin, jotka mahdollistavat täysivaltaisen yhteiskunnallisen osallistumisen](#)

Seksuaalivähemmistöt

Seksuaalivähemmistöihin kuuluville yhteiskunnallinen näkymättömyys johtaa muun muassa väkivallan uhkaan. Uhka on vaikeasti ennakoitavissa, joten seksuaalivähemmistöön kuuluvat joutuvat harkitsemaan ja suunnittelemaan ulkona liikkumistaan. Väkivallan uhka saattaa vaikuttaa sukupuolen ilmaisuun, jos seksuaalivähemmistöön kuuluvat joutuvat peittämään identiteettiään suojatakseen itseään. Tämä entisestään painaa seksuaalivähemmistöjä näkymättömiin. Suomalaisissa tutkimuksissa on huomattu, että seksuaalivähemmistöihin kuuluvat nuoret ovat julkisilla paikoilla muita alttiimpia ennakkoluuloille ja syrjinnälle. Seksuaalivähem-

mistöihin kuuluvilla nuorilla on heteronuoria huomattavasti enemmän seksuaalisen, fyysisen ja psyykkisen väkivallan kokemuksia.

Erityisesti Venäjällä ja Keski-Aasiassa asenteet seksuaalivähemmistöjä kohtaan ovat koventuneet 2010-luvulla. Venäjällä muun muassa astui vuonna 2013 voimaan laki, joka kieltää homoseksuaalisuutta koskevan tiedon levittämisen lapsille. Seksuaalivähemmistöt on lakimuutoksen myötä jätetty ilman lain suojaa ja pakotettu piiloutumaan yhteiskunnalta. Tämän seurauksena seksuaalivähemmistöihin on kohdistunut kasvava määrä erilaisia ihmisoikeusloukkauksia. Venäjän seksuaalivähemmistöjen vastainen politiikka on leviämässä myös Keski-Aasian valtioihin, joissa osassa on jo säädetty samantyyppisiä lakeja.

Toisaalta seksuaalivähemmistöt ovat ympäri maailman jo vuosia tehneet töitä näkyvyytensä puolesta. Esimerkiksi Pride-kulkeet, joissa juhlitaan ylpeänä seksuaalisuuden ja sukupuolen moninaisuutta, ovat vakiintuneet monen kaupungin tärkeäksi vuosittaiseksi tapahtumaksi. Monissa maissa on myös taisteltu samaa sukupuolta olevien avioliitto-oikeudesta. Taistelu on ennen kaikkea juridinen, mutta siihen sisältyy myös pyrkimys tuoda seksuaalivähemmistöt ja niiden oikeudet näkyville.

Vammaiset

Vammaisten on usein vaikea olla näkyviä, koska he eivät pääse itse päättämään seksuaalisuuteensa liittyvistä asioista. Usein heidän sukulaisensa ja eri alojen ammattilaiset päättävät hyvin henkilökohtaisistakin asioista heidän puolestaan. Vammaiset jäävät usein huomiotta esimerkiksi seksuaaliterveydenhoidossa. Terveysklinikka saattaa olla esteellinen, seksuaaliterveyspalveluista ei ole välttämättä tiedotettu tai henkilökunnan ymmärrys vammaisten seksuaalisuudesta voi olla puutteellista. Liikuntavammaisille esteet näkyä ovat hyvin konkreettisia: he eivät voi liikkua kaupungilla, liikennevälineissä ja rakennuksissa, koska niitä ei ole rakennettu esteettömiksi.

Yhteiskuntien ennakkoluulot ja kyvyttömyys rakentaa yhteiskuntaa kaikkien tarpeisiin ovat usein suurempia esteitä vammaisten näkyvyydelle kuin

itse vammaisuus. Esteitä voi purkaa muun muassa tuomalla esiin vammaisuuteen liittyviä tarpeita ja ottamalla vammaiset mukaan suunnittelemaan niin vammaispalveluita kuin julkisia tiloja. Julkiset tilat tulisikin rakentaa esteettömiksi ja varmistaa, että eri tavalla vammaisten on helppoa liikkua.

HIJRAT:

Intiassa on sukupuolivähemmistö, jota kutsutaan hijroiksi. Hijrat ovat inter- tai transsukupuolisia ihmisiä, jotka eivät koe olevansa miehiä eivätkä naisia. Vuonna 2014 hijrat saavuttivat lain edessä tasa-arvoisen aseman muiden sukupuolten kanssa. Virallisissa lomakkeissa sukupuolekseen naisen tai miehen lisäksi voi nykyään ilmoittaa kolmannen sukupuolen. Laitillinen asema on tuonut mukanaan myös ensimmäistä kertaa hijroille varatut kiintiöt niin valtion virkoihin kuin yliopistokoulutukseen.

Hijrat ovat vähemmistö, joka on vuosien saatossa kohdannut paljon häirintää ja väkivaltaa. He ovat olleet näkymätön, mutta syrjitty vähemmistö. Esimerkiksi lääkärit ovat usein kieltäytyneet hoitamasta heitä, eivätkä he ole päässeet työmarkkinoille. Lakiuudistus on suuri askel hijrojen ihmisoikeuksien taakamiseksi ja syrjinnän lopettamiseksi. Myös Bangladesh ja Nepal ovat sääätäneet samankaltaisia lakeja Intian jalanjäljissä. ■

Monta tapaa näkyä

Ihmisillä on monia identiteettejä. Homoseksuaalisuuden lisäksi yksilö voi olla esimerkiksi myös nainen, äiti, toimitusjohtaja, tummaihoinen, uskonnollinen,

Sukupuoli hahmotetaan yleensä kaksinapaisena mies ja nainen –jaotteluna, jolloin sukupuoli määritetään ihmisen syntymähetken biologisilla ominaisuuksilla. Sukupuoli on moninaisempi käsite ja biologian lisäksi sitä määrittävät sosiaaliset ja psyykkiset ominaisuudet.”

vammainen ja kuuluu alkuperäiskansaan. Kategorioiden sisällä ja välillä on valtahierarkioita. Joihinkin identiteetteihin kuuluu enemmän oikeuksia näkyä kuin toisiin. Homoseksuaalina esimerkin yksilö saattaa kokea syrjintää perhe-elämässä, mutta toimitusjohtajana hänellä on etuoikeuksia työelämässä.

Vammaisuus tai seksuaalivähemmistöön kuuluminen voikin olla vain yksi useista tekijöistä, joka johtaa seksuaalioikeuksien loukkaamiseen. Tästä syystä seksuaalioikeuksiin liittyvässä työssä tulee huomioida monipuolisesti niitä tekijöitä, jotka voivat aiheuttaa syrjintää ja jättää tietyt ryhmät näkymättömiin. Erilaisia kategorioita muodostavat muun muassa kulttuuri, uskonto, sukupuoli, kasti, etnisuus, varallisuus, seksuaalinen suuntautuminen, sukupuoli-identiteetti ja terveydentila.

Käytännön vinkkejä

Kaikilla on rooli näkyväksi tekemisessä. Jokaisen tulisi pysähtyä miettimään, ketä varten työäni teen. Huomioinko työssäni vain enemmistöön kuuluvat ihmiset, vai haluanko vaikuttaa koko yhteiskunnan tilanteeseen?

Erilaisuudesta tulee esimerkiksi puhua avoimesti, sillä juuri vaikeneminen tekee näkymättömäksi. Myös tilojen esteettömyys on aina hyvä varmistaa. Terveystieteiden parissa työskentelevien tulee puolestaan huolehtia, että kaikenlaiset kansalaiset voivat osallistua palveluiden suunnitteluun. Myös kaupunkisuunnitteluun tulee osallistaa erilaisia ihmisiä. Ainoastaan vähemmistöjen edustajat itse voivat tietää, miten heidän näkymisensä mahdollistetaan.

Myös käytetyn kielen ja termien vaikutusta tulee punnita. Monet meistä käyttävät sukupuolittunutta kieltä huomaamattaan. Esimerkiksi lähi- ja perhesuhteista tiedustellaan usein tyttö/nais- tai poika/miesystävästä heteronormatiivisesti olettaen, vaikka olisi parempi kysyä seurustelukumppanista. Sukupuoleen, seksuaalisuuteen ja vähemmistöihin liittyvät termit tuleekin valita tarkoin, jotta keskustelukumppani ei tule loukatuksi tai koe itseään vähäteltävän. Esimerkiksi vaikka tietynlainen seksuaalinen

käyttäytyminen saattaa olla riskialttiimpaa, sitä ei tule arvottaa kielenkäytössä huonoksi tai vääräksi. Ihmisiä tulee myös kutsua sillä nimellä, minkä he itse ilmoittavat, eikä nimen perusteella kannata tehdä oletuksia toisen sukupuoli-identiteetistä. Muiden ajatuksia tai mieltymyksiä ei myöskään saa tuomita, sillä tämä entisestään ajaa ihmisiä näkymättömiin.

Vähemmistöjen näkyväksi tekemisessä on kuitenkin muistettava, että vähemmistöt eivät ole yhtenäisiä ryhmiä, vaan ne ovat sisäisesti moninaisia. Tässäkin julkaisussa esitetyt esimerkit vähemmistöön kuuluvien kokemuksista ovat vain pintaraapaisu siitä moninaisesta todellisuudesta, jossa ihmiset elävät. ♥

VINKKI:

Vähemmistötilanneanalyysi hankkeen suunnittelussa:

- 1. Mihin ihmisryhmiin toiminnalla halutaan vaikuttaa?**
- 2. Kokevatko myös eri vähemmistöryhmät, että heidän osallistumisensa on tervetullutta?**
- 3. Millä keinoilla ihmiset saadaan osallistumaan [ketkä ovat vastuunkantajia]?**
- 4. Miten näitä osallistamiskeinoja voisi parantaa, jotta vähemmistöryhmä saataisiin myös osallistumaan?**

6.

OIKEUS

YKSITYISYYTEEN

Oikeus yksityisyyteen

Jokaisella on oikeus tehdä yksityisiä ja yksilöllisiä päätöksiä omaan seksuaalisuuteensa liittyen sekä oikeus turvalliseen ja tyydyttävään sukupuolielämään ilman pelkoa vainosta, vapauden riistosta tai sosiaalisesta painostuksesta. Tämä voi toteutua vain mikäli seksuaalisuuteen liittyvää yksityisyyttä kunnioitetaan.

Seksuaaliterveyspalveluiden on oltava yksityisiä ja luottamuksellisia. Luottamukselliset palvelut madaltavat kynnystä hakeutua palveluiden pariin. Esimerkiksi nuoret saattavat välttää seksuaaliterveyspalveluita, mikäli yksityisyydestä ei ole takuuta tai jos he tarvitsevat niihin vanhempiensa suostumuksen. Huoli yksityisyydestä onkin nuorten suurin sosiaalinen este hakeutua seksuaaliterveyspalveluiden piiriin. Pelkona on, että hoitohenkilökunta jakaa luottamuksellista tietoa nuoren huoltajille ja muille yhteisön jäsenille. Nuoret pelkäävät myös sosiaalista leimautumista, jos heidät nähdään äitiys- tai seksuaaliterveysklinikalla. Huolena on myös hoitohenkilökunnan tuomitseva asenne tai ahdistelu nuoren seksuaalisesta käyttäytymisestä johtuen. Yhteiskuntien on taattava, että alaikäisetkin pääsevät lääkäriin ilman, että vanhemmilta kysytään lupaa tai heille ilmoitetaan.

Seksuaaliterveydenhoito on järjestettävä niin, että jokainen voi saada palveluita yksityisesti ilman tukihenkilöä. Esimerkiksi monille vammaisille tämä

voi olla elintärkeää, sillä vakavimmissa tapauksissa juuri tukihenkilö saattaa olla se, joka kaltoinkohtelee seksuaalisesti. Yksityisyys on tärkeää myös naisille, jotta esimerkiksi oikeus itsenäiseen ehkäisyyn valintaan voi toteutua. Vain takaamalla seksuaaliterveydenhoidon yksityisyys voidaan varmistaa, että puoliset tai muut ulkopuoliset henkilöt eivät tee ehkäisyyn liittyviä päätöksiä naisten puolesta.

Yksityisen ja julkisen tasapaino

Kaikilla on oikeus oppia, mitä kannattaa jakaa muille itsestä ja toisista. Varsinkin lapsille on tärkeää kertoa, että heillä on oikeus pitää salassa omaan seksuaalisuuteen liittyviä yksityisasiota. On olemassa sekä hyviä että huonoja salaisuuksia ja niiden välinen ero tulee ymmärtää. Omaan seksuaalisuuteen liittyvistä kysymyksistä saa vaieta.

Lasten ja nuorten kanssa tulee keskustella myös henkilökohtaisten asioiden jakamisesta internetissä ja sosiaalisessa mediassa. Millaista tietoa itsestään

kannattaa jakaa? Mihin tietoja voidaan käyttää? Kannattaako kaikki kaveripyyntö hyväksyä? Mikä tieto on julkista ja näkyy kaikille, mikä näkyy vain kavereille? Kerran laitettua tekstiä tai valokuvaa ei saa internetistä välttämättä koskaan poistettua ja se saattaa tulla vastaan vuosienkin kuluttua. Myös huijaaminen internetissä on helppoa, eivätkä henkilöt välttämättä ole keitä he väittävät olevansa. Tuntemattomille helposti jakaa enemmän tietoa kuin on tarkoitus. Esimerkiksi oman nimen jakaminen verkossa saattaa riittää ahdistelutilanteen syntyyn, sillä nimen perusteella saa helposti selville myös puhelinnumeron ja osoitetiedot.

Myös virallisissa yhteyksissä tiedustellaan usein asioita, joihin jokaisella on oikeus olla vastaamatta. Esimerkiksi viranomaispapereissa kysytään usein siviilisäätystä, jolloin tulee määrittää onko naimisissa, eronnut tai leski. Tämä ei kuitenkaan aina ole perusteltua. Vaikka jonkin yksityisasian tiedustelu olisi traditio, se ei tarkoita, että se olisi perusteltua saati laillista. Muun muassa työhaastattelussa on totuttu kysymään perhesuhteista ja siviilisäädystä. Tasa-arvovaltuutettu on kuitenkin todennut, että vanhemmuuteen tai perheeseen liittyvät kysymykset ovat tasa-arvolain vastaisia. Työnhakijalla ei ole myöskään velvollisuutta kertoa esimerkiksi raskaudestaan.

Laitoksissa asuvien oikeus yksityisyyteen

Yksityisyyden kysymykset ovat haasteellisia varsinkin laitoksissa, kuten lastenkodissa tai sairaaloissa asuvien kohdalla. Laitoksissa asuminen monesti vaikeuttaa seksuaalisuuden kehittymistä niin asuinympäristönä kuin säännöillään. Ovien lukitseminen saattaa olla kiellettyä, huoneeseen saatetaan mennä koputtamatta tai omaa huonetta ei välttämättä edes ole. Joissain laitoksissa seksuaalisuuteen on suhtauduttu jopa kielteisesti, jolloin yksityisyyteen ei ole edes haluttu kiinnittää huomiota.

Esimerkiksi lastenkotien tulee olla sellaisia, että nuorella on mahdollisuus halutessaan vetäytyä omaan huoneeseensa ja kontrolloida muiden pääsyä

sinne. Myös peseytyminen on voitava tehdä omassa rauhassa. Sairaaloissa asuvilla on puolestaan oltava oikeus omahoitajaan. Omahoitaja tuo yksityisyyttä, kun omista asioista ei tarvitse kertoa jatkuvasti uudelle ihmiselle.

VINKKI:

Luottavuus, yksityisyys ja eettisyys ovat tärkeitä kysymyksiä ihmisten kanssa työskennellessä, mutta myös työn ulkopuolella. Ammattilaisen on tärkeä tehdä selväksi, että seksuaalisuudesta käyty keskustelut eivät leviä kyseisen tilanteen ulkopuolelle käytiinpä keskustelu kahden ihmisen välillä tai isommassa ryhmässä. Ketään ei saa myöskään pakottaa kertomaan yksityisistä asioistaan, vaan keskustelun on perustuttava vapaaehtoisuuteen.

Keskustelun jälkeen voi kehottaa pohtimaan aihetta siltä kannalta, miten avoimuuteen ja syrjimättömyyteen voisi pyrkiä arkipäiväisessä elämässä. Voi esimerkiksi kannustaa pohtimaan sitä rajaa, mikä kannattaa vetää yksityisten ja julkisten asioiden välille: mistä kokemuksista voisi olla hyödyllistä kertoa myös muille, minkä paljastaminen voisi olla jopa vaarallista. Yhteiskunnan kehityksen kannalta olisi monesti hyvä, että ihmiset kertoisivat omista kokemuksistaan avoimemmin. Tämä vähentäisi seksuaalisuuteen liitettyjä tabuja ja stereotyyppioita sekä toisi esiin seksuaalisuuden moninaisuutta. ■

Ikäihmiset

Myös ikäihmisten yksityisyyden ja seksuaalisuuden suhde on tärkeä ottaa huomioon vanhustenhoidossa niin kotihoidossa kuin hoitopaikassa. Vanhuksen yksityisyyttä ja toiveita tulee kunnioittaa hoitopaikassa

Huoli yksityisyydestä on nuorten suurin sosiaalinen este hakeutua seksuaali-terveyspalveluiden piiriin.”

aivan kuin oltaisiin hänen kotonaan. Joidenkin vanhusten kohdalla toimintakyky ja arjessa selviytyminen on heikentynyt ja he tarvitsevat paljon apua. Tällöin yksityisyys tulee huomioida muun muassa henkilökohtaisen hygienian, arkaluonteisten henkilötietojen ja yksityisten henkilösuhteiden suhteen. Yksityisyys on usein välttämätöntä myös seksuaalisen nautinnon mahdollistamiseksi. Vanhukset asuvat kuitenkin usein yhden tai useamman huonetoverin kanssa samassa huoneessa. Tästä syystä esimerkiksi suihkussa käydessä henkilökunnan olisi hyvä antaa vanhukselle mahdollisuus jäädä hetkeksi yksin.

Vanhusten kohdalla myös seksuaalisen suuntautumisen, sukupuoli-identiteetin ja sukupuolen ilmaisun moninaisuutta tulee arvostaa ja niiden yksityisyyttä kunnioittaa. Seksuaali- ja sukupuoli-vähemmistöihin kuuluvat vanhukset eivät voi välttämättä itse hallita esimerkiksi sitä, kenelle he kertovat seksuaalisesta suuntautumisestaan tai sukupuoli-identiteetistään. Hoitohenkilökunnan onkin tärkeä ottaa seksuaalisuuteen ja sukupuoleen liittyvät asiat sekä niihin liittyvät valmiudet puheeksi vanhuksen kanssa, jotta vanhuksella on mahdollisuus tuoda omia toiveitaan ja tarpeitaan esille. Vanhukselta

voi esimerkiksi tiedustella, mitä sukupuolta hän on ja millaisia sukupuolen ilmaisuun liittyviä asioita hän toivoisi huomioitavan. Sukupuolen ilmaisuun liittyvät tarpeet voi myös kirjata vanhuksen hoitosuunnitelmaan, mikäli vanhus kokee, että se ei loukkaa hänen yksityisyyden suojaansa.

Vammaiset

Vammaisten yksityisyyteen tulee kiinnittää huomiota vammaispalveluita ja tukitoimia järjestettäessä. Osa vammaisista tarvitsee henkilökohtaista avustajaa päivittäisiin toimiinsa kuten pukeutumiseen, peseytymiseen ja vessassa käyntiin. Heihin suhtaudutaan usein holhoavasti ja suojelevasti, mikä konkretisoituu monesti rajoitettuna yksityisyytenä.

Erityisen haastava tilanne on vammaisilla, joiden avustajana toimii heidän oma vanhempansa. Jatkuva lapsen roolissa eläminen ilman mahdollisuutta vanhemmista erilliseen aikuistumiseen voi vaikeuttaa seksuaalista kehitystä ja aktiivisuutta. Tästä syystä on äärimmäisen tärkeää, että yhteiskunnat tukevat vammaisten mahdollisuuksia perheen ulkopuoliseen henkilökohtaiseen avustajaan. ♥

7.

OIKEUS

VAIKUTTAA

Oikeus vaikuttaa

Kaikilla on oikeus ja velvollisuus vaikuttaa omien ja muiden seksuaalioikeuksien toteutumiseen. Ihmisten on voitava vaikuttaa itseään koskevaan päätöksentekoon niin perheiden, yhteisöjen, valtioiden kuin YK:n tasolla. Oikeus puolustaa seksuaalioikeuksia tulee taata laissa, sillä tasa-arvoinen yhteiskunta hyödyttää kaikkia.

Vaikutusmahdollisuuksien ja ihmisoikeuksien puolesta on käytävä jatkuvaa kamppailua. Monissa maissa miehillä on perinteisesti ollut oikeus päättää naisten kehosta, valinnoista ja elämästä. Seksuaalioikeuksien ytimessä on sukupuolten tasa-arvo ja jokaisen oikeus tehdä itsenäisiä päätöksiä oman kehonsa ja elämänsä suhteen. Yhteentörmäystä perinteisten käytäntöjen ja arvojen kanssa on monesti vaikea välttää, mikä saattaa joskus johtaa väkivaltaan, häirintään ja uhkailuun. Tästä syystä on tärkeää puolustaa ihmisoikeuksia arkielämässä, jotta ihmisoikeuspuolustajien ääni ei hukkuisi ihmisoikeuksien vastustajien äänen alle.

Oikeus osallistua päätöksentekoon

Ihmisoikeudet eivät toteudu ylhäältä alaspäin määriteltyinä totuuksina, vaan ihmisten tulee voida vaikuttaa myös niiden sisältöjen määrittelyyn. Esimerkiksi oikeus seksuaalikasvatukseen tulee laajentaa myös oikeudeksi tehdä päätöksiä kasvatuksen

metodien ja sisällön suhteen. Kaikilla ihmisillä on oikeus pyrkiä vaikuttamaan hallitukseensa, jotta ne asettaisivat kaikkien seksuaaliterveyden ja -oikeudet etusijalle. Myös opetukseen, tieteelliseen tietoon ja palveluihin tulee voida vaikuttaa, jotta ne vastaavat tämän hetken monimuotoisia yhteiskuntia.

Mikäli perheiden tai yhteisöjen sisällä tapahtuu seksuaalioikeuksien loukkauksia vaikkapa perinteisiin tai kunniaan vedoten, tulee valtion voida puuttua niihin. Valtion tulee muun muassa taata seksuaalioikeudet tunnustava lainsäädäntö ja puolueeton oikeuskäsittely seksuaalioikeuksien loukkaustapauksille. Valtion tulee myös tarjota kansalaisille mahdollisuus helppoon, tasa-arvoiseen ja tulokselliseen osallistumiseen lakien suunnitteluun, täytäntöönpanoon ja seurantaan.

Eri ryhmät mukana vaikuttamassa

Ihmisoikeuspuolustajia on paljon ympärillämme: Lääkäri, joka puolustaa aborttioikeutta. Uskonnolli-

nen johtaja, joka puhuu homoliittojen puolesta. Nuorisoaktivisti, joka puolustaa seksuaalikasvatusta kouluissa. Nainen, joka vastustaa yhteisössään tapahtuvaa sukuelinten silpomista sekä lapsi- ja pakkoaviolittoja. Ihmisoikeuspuolustajien äänen tuominen kuuluviin mahdollistaa ihmisoikeuksista keskustelun, epäkohtien esille noston ja toisten tilanteista oppimisen.

Erityisesti nuorten on tärkeää voida vaikuttaa seksuaalisuuteensa liittyviin päätöksiin. Seksuaalioikeudet ovat keskeisiä nuorille, sillä ne vaikuttavat seksuaalisen identiteetin muodostumisen lisäksi heidän terveyteensä, koulutukseensa ja tulevaisuuden ansaintamahdollisuuksiin. Nuorilla on oikeus

vaikuttaa itseään koskeviin päätöksiin, joten heille pitää mahdollistaa osallistuminen myös seksuaaliterveyteen liittyvään suunnitteluun. Nuorten ääni jää kuitenkin hyvin usein päätöksenteon ulkopuolelle, vaikka nuoria on maailmassa enemmän kuin koskaan.

Tutkimuksissa on huomattu, että naisten mukanaolo hankkeiden suunnittelu- ja toteutusvaiheissa on tehostanut hankkeiden vaikutuksia ja vahvistanut naisten asemaa yhteisössä. Miehillä on yhtä tärkeä rooli seksuaalioikeuksien edistämässä kuin naisilla. Miesten tiedon lisääminen ja osallistuminen on todettu tehokkaaksi keinoksi edistää kaikkien seksuaalioikeuksia. Tasa-arvoinen yhteiskunta, jossa seksuaalioikeudet toteutuvat, hyödyttää kaikkia. ♥

Seksuaalioikeuksien ytimessä on sukupuolten tasa-arvo ja jokaisen oikeus tehdä itsenäisiä päätöksiä oman kehonsa ja elämänsä suhteen."

VINKKI:

Oletko miettinyt, miten sinä voit arkielämässäsi vaikuttaa seksuaali-oikeuksien toteutumiseen? Millä tavoin voisit huomioida seksuaalisuuden moninaisuuden paremmin? Tapoja on monia ja tuntemattomien puolustaminen parantaa lopulta myös omia oikeuksiasi: kun teoillasi edistät turvallisempaa, avoimempaa ja hyväksyvämpää yhteiskuntaa, niin samalla varmistat, että itselläsi ja läheisilläsi on enemmän valinnan mahdollisuuksia elämässä.

VINKKEJÄ, MITEN VOIT VAIKUTAA

SEKSUAALIOIKEUKSIEN TOTEUTUMISEEN ARKIELÄMÄSSÄSI:

- [Järjestä näyttely, julkinen keskustelu tai mielenosoitus tietyn seksuaali-oikeuksiin liittyvän kysymyksen puolesta.](#)
- [Kirjoita mielipidekirjoitus sanomalehteen tai keskustele sosiaalisessa mediassa. Jaa esimerkiksi oma tarinasi tai korosta sitä, kuinka seksuaalioikeudet ovat globaalisti tärkeitä.](#)
- [Liity jäseneksi tai vapaaehtoiseksi esimerkiksi Setaan tai tue muiden seksuaalioikeuksia ajavien järjestöjen työtä.](#)
- [Vaadi työpaikallasi sukupuoli-neutraaleja wc-tiloja.](#)
- [Ole arjen ihmisoikeuspuolustaja: puolusta syrjinnän tai väkivallan kohteeksi joutuneita. Puutu](#)
- [koulussa toisten kiusaamiseen kuten homotteluun ja huoritteluun.](#)
- [Ota yhteyttä poliittisiin päätöksentekijöihin ja vaadi esimerkiksi ilmaista ehkäisyä kaikille nuorille tai vuonna 2015 voimassa olevan translain uudistamista.](#)
- [Puhu omasta seksuaalisuudestasi ja sukupuolestasi ääneen, sillä rikkomalla tabut voit luoda ilmapiiriä, jossa erilaisuus on hyväksyttyä.](#)
- [Lue seksuaalioikeuksiin liittyvistä kysymyksistä. Tiedon kartuttua sinun on mahdollista opastaa muita tilanteissa, joissa heidän seksuaalioikeuksiaan on loukattu sekä osaat korjata toisten virheellistä tietoa.](#)

Sanasto

Abortti

Abortilla tarkoitetaan raskauden keinotekoista keskeyttämistä, jossa alkio tai sikiö poistetaan kohdusta.

Ihmisoikeusperustaisuus

Ihmisoikeusperustaisuudella tarkoitetaan sitä, että esimerkiksi hanketyössä varmistetaan, että kansainvälisiin ihmisoikeussopimuksiin kirjatut perusoikeudet toteutuvat kaikkien, myös köyhimpien ja syrjityimpien ihmisten kohdalla.

Intersukupuolisuus

Tarkoittaa synnynnäistä tilaa, jossa ihmisen sukupuolta määrittelevät fyysiset tekijät tai ominaisuudet eivät ole yksiselitteisesti miehen tai naisen. Näitä ovat esimerkiksi epätyypilliset ulkoiset tai sisäiset sukuelimet. Intersukupuolinen voi kokea sukupuolensa monin tavoin, hän voi kokea olevansa mies tai nainen tai ensisijassa intersukupuolinen.

Lisääntymisterveys

Lisääntymisterveyteen kuuluu yksilöiden ja parien mahdollisuus päättää vapaasti lasten hankinnastaan sekä oikeus saada tietoa ja välineitä, jotka mahdollistavat nämä päätökset. Lisääntymisterveys edellyttää myös raskauden seurantaa ja hyvää synnytyksen aikaista hoitoa äitien ja lasten terveyden varmistamiseksi sekä tarvittaessa mahdollisuuden turvalliseen raskauden keskeytykseen.

Nuorisoystävällisyys

Sellainen toiminta on nuorisoystävällistä, joka huomioi nuorten tarpeet ja toiveet sekä ymmärtää ja kunnioittaa nuorten erilaisuutta ja oikeuksia.

Seksuaali- ja sukupuolivähemmistöt

Seksuaali- ja sukupuolivähemmistöihin luetaan yleensä lesbot, homot, biseksuaalit, transihmiset, intersukupuoliset ja queerihmiset. Länsimaissa heistä käytetään myös kirjainyhdistelmää LHBTIQ. Globaalisti seksuaali- ja sukupuolivähemmistöillä on erilaisia määritelmiä ja käsitteitä.

Seksuaaliterveys

On seksuaalisuuteen liittyvä hyvinvoinnin tila, niin fyysisesti, henkisesti kuin sosiaalisesti. Ei vain terveydentila, vaan käsittää myös tyydyttävän ja turvallisen intiimielämän sekä oikeuden saada lapsia turvallisesti ja oman tahdon mukaan.

Seta

Seta on valtakunnallinen ihmisoikeusjärjestö, jonka tavoitteena on, että kaikki voisivat elää yhdenvertaisina riippumatta seksuaalisesta suuntautumisesta, sukupuoli-identiteetistä tai sukupuolen ilmaisusta. Seta korostaa jokaisen oikeutta määrittellä – tai olla määrittelemättä – itse itsensä, perheensä ja ihmissuhteensa.

Stigma

Stigma tarkoittaa sosiaalista leimaa. Leimautumisella tarkoitetaan tiettyyn ryhmään kohdistettuja kielteisiä stereotyyppioita.

Sukupuoli-identiteetti

Viittaa ihmisen omaan kokemukseen sukupuolesta. Sukupuoli on moninainen käsite, eikä se rajoitu vain miehenä tai naisena olemiseen. Ihmiset voivat kokea olevansa myös molempia samaan aikaan tai ei kumpaakaan. Sukupuoli-identiteetin ohella ihmiset ilmaisevat sukupuoltaan eri tavoin. Sukupuoli-identiteetti ja sukupuolen ilmaisu eivät aina vastaa ihmisen biologista sukupuolta.

Sukupuolineutraali

Tarkoittaa sukupuolten samanlaisuutta painottavaa ajattelutapaa, jossa sukupuolella ei ole tai sillä ei saisi olla väliä yhteiskunnassa.

Tabu

Kielletty asia, josta on epäsoviva, häpeällistä tai kiellettyä puhua.

Tasa-arvoinen yhteiskunta

On sellainen yhteiskunta, joka on rakennettu kaikkia varten. Tasa-arvoisessa yhteiskunnassa kaikilla on yhtäläiset oikeudet ja vastuut sekä mahdollisuus osallistua yhteiskunnan toimintaan. Jokainen ihminen on arvokas sukupuoleen, luokkaan, rotuun tai sukupolveen katsomatta.

Transihminen

On kattokäsite ihmisille, jotka ovat transsukupuolisia, transvestiittejä ja transgendereitä. Sana trans viittaa siihen, että henkilön sukupuoli-identiteetti tai sukupuolen ilmaisu joskus tai aina eroaa odotuksista sille sukupuolelle, johon hänet syntymähetkellä määriteltiin.

Vaarallinen abortti

On itse aiheutettu tai ammattitaidottoman henkilön tekemä toimenpide, joka johtaa raskauden keskeytymiseen.

Vammaisuus

Vammaisuus on kehon toiminnallinen tai rakenteellinen poikkeavuus, ja se kuvaa niitä yksilön kannalta haitallisia sosiaalisia ja yhteiskunnallisia seurauksia, joihin vammaiset ihmiset törmäävät ei-vammaisille suunnitellussa ja heidän ehdoillaan toimivassa yhteiskunnassa.

Vähemmistö

On ryhmä, jonka edustajia on vähemmän verrattuna yhteiskunnan hallitsevaan enemmistöön.

Yliseksualisointi

Seksuaali- ja sukupuolivähemmistöjen yliseksualisoinnilla tarkoitetaan ajattelutapaa, jossa kyseisiin vähemmistöihin kuuluvat määritellään ensisijaisesti heidän seksuaalisen suuntautumisen perusteella ja heidän parisuhteensa nähdään seksikeskeisinä.

Lähteet

ALANKO, K.: *Mitä kuuluu*

sateenkaarinuorille Suomessa? 2014.
<http://www.nuorisotutkimusseura.fi/julkaisuja/sateenkaarinuori.pdf>

AMNESTY: *Respect my Rights, Respect my Dignity.*

Module Three -Sexual and Reproductive Rights are Human Rights. 147 s. 2015.

CORRÊA, S. PETCHESKY, R. & PARKER, R.:

Sexual, Health and Human Rights. 2008.
<http://silo-public.hunter.cuny.edu/A3E2748E5460A098C8C663A9AC3A4E5D42891043/Sexuality-Health-and-Human-Rights.pdf>

HUFFPOST: *This Simple Art Project*

Is Dismantling India's Rape Culture. 2015.
http://www.huffingtonpost.com/entry/how-a-group-of-female-artists-reclaimed-one-of-indias-scariest-streets_55B63447E4B0074BA5A50370

IGLYO: *Position Paper on Social Inclusion.* 2014.

<http://www.iglyo.com/wp-content/uploads/2012/04/IGLYO-Position-Paper-Social-Inclusion-2014.pdf>

ILGA: *State sponsored homophobia.*

A World Survey of Laws: criminalization, protection and recognition of same sex love. 2015.
http://old.ilga.org/Statehomophobia/ILGA_State_Sponsored_Homophobia_2015.pdf

INDEPENDENT: *Crisis in South Africa:*

The shocking practice of 'corrective rape' - aimed at 'curing' lesbians. 2014.
<http://www.independent.co.uk/news/world/africa/crisis-in-south-africa-the-shocking-practice-of-corrective-rape--aimed-at-curing-lesbians-9033224.html>

INDIANA UNIVERSITY BLOOMINGTON:

Sexuality and People with Disabilities. 2011.
<http://www.iidc.indiana.edu/?pageId=2502>

INQUIRER: PH tops teenage

pregnancy in SEA. 2012.
<http://newsinfo.inquirer.net/186201/ph-tops-teenage-pregnancy-in-sea>

IPPF: *Youth-friendly Services.* 2013.

<http://www.ippf.org/our-work/what-we-do/adolescents/services>

KANSANUUTISET: *Etelä-Afrikan lesboja*

"parannetaan" raiskaamalla. 2011.
<http://www.kansanuutiset.fi/uutiset/ulkomaat/2576296/etela-afrikan-lesboja-parannetaan-raiskaamalla>

MAAILMANKUVALEHTI:

Tukea kaiken heikoimmille. 2005.
<http://www.maailmankuvalehti.fi/node/4429>

MANNERHEIMIN LASTENSUOJELULIITTO:

Netiketti. 2013.
http://www.mll.fi/nuortennetti/mina_ja_media/netiketti/

PATHFINDER: *Sexual and Reproductive Health and*

Rights and Safe Abortion in Mozambique. 2015.
<http://www.pathfinder.org/our-work/projects/reproductive-health-rights-and-safe-abortion-in-mozambique.html>

PHILIPPINE STATISTICS AUTHORITY: *One in Ten Young*

Filipino Women Age 15 to 19 Is Already A Mother or Pregnant With First Child. 2014.
<https://psa.gov.ph/content/one-ten-young-filipino-women-age-15-19-already-mother-or-pregnant-first-child-final-results>

RATZKA, A.: *Sexuality and people with disabilities:*

What experts often are not aware of. 1998.
<http://www.independentliving.org/docs5/sexuality.html>

- RFSL: *LGBT in development. A handbook on LGBT perspectives in development cooperation.* 2009.
http://www.rfsl.se/public/LGBT_in_development.pdf
- SETA: *Moninaisuus mahtuu kouluun. Vinkkejä lbbti-sensitiiviseen opetukseen.*
<http://www.alli.fi/binary/file/-/id/655/fid/1059/>
- SETA: *Yhdenvertainen vanhuus.* 2015.
<http://seta.fi/yhdenvertainen-vanhuus/>
- SIDA: *Action plan for Sida's work on sexual orientation and gender identity in international development cooperation 2007–2009.* 2006.
<http://www.globalequality.org/storage/documents/pdf/sida%20action%20oplan.pdf>
- SIDA: *Poverty and Sexuality: What are the connections?* 2010.
<http://www.globalequality.org/storage/documents/pdf/sida%20study%20of%20poverty%20and%20sexuality.pdf>
- SOSIAALI- JA TERVEYSMINISTERIÖ: *Etene.* 2015.
http://www.etene.fi/c/document_library/get_file?folderId=17135&name=DLFE-525.pdf
- TERVEYDEN JA HYVINVOINNINLAITOS: *Seksuaalikasvatuksen standardit Euroopassa.* 2010.
<https://www.julkari.fi/bitstream/handle/10024/80220/039844e2-c540-4e81-834e-6f11e0218246.pdf?sequence=1>
- TERVEYDEN JA HYVINVOINNIN LAITOS: *Lastensuojelulaitokset.* 2015.
<https://www.thl.fi/fi/web/lastensuojelun-kasikirja/tyoprosessi/sijaishuolto/sijaishuollon-muodot/lastensuojelulaitokset>
- THE GUARDIAN: *Hijra: India's third gender claims its place in law.* 2014.
<http://www.theguardian.com/society/2014/apr/16/india-third-gender-claims-place-in-law>
- TIME: *Men, Women and "Hijras": India Recognizes Third Gender.* 2014.
<http://time.com/63801/men-women-and-hijras-india-recognizes-third-gender/>
- ULKOASIAINMINISTERIÖ: *Ihmisoikeusperustainen lähestymistapa.* 2013.
<http://213.214.149.108/public/default.aspx?nodeid=46439&contentlan=1&culture=fi-FI>
- ULKOASIAINMINISTERIÖ: *Mikä on Suomen ihmisoikeusperustainen lähestymistapa kehitykseen?* 2013.
<http://www.ulapland.fi/loader.aspx?id=626fc473-2b34-46f8-b85f-5906e92bf64d>
- ULKOASIAINMINISTERIÖ: *Ihmisoikeusperustainen lähestymistapa kehitykseen.* 2015.
<http://www.formin.fi/public/default.aspx?contentid=327347&nodeid=49358&contentlan=1&culture=fi-FI>
- UN DESA: *Creating an Inclusive Society: Practical Strategies to Promote Social Inclusion.* 2009.
<http://www.un.org/esa/socdev/egms/docs/2009/Ghana/inclusive-society.pdf>
- UNFPA: *Promoting sexual and reproductive health for persons with disabilities.* 2009.
http://www.unfpa.org/sites/default/files/pub-pdf/srh_for_disabilities.pdf
- UNFPA: *Sexual and Reproductive Health for All. Reducing poverty, advancing development and protecting human rights.* 2010.
https://www.unfpa.org/sites/default/files/pub-pdf/uarh_report_2010.pdf
- VALTONEN, S.: *Sukupuoli- ja seksuaalivähemmistöihin kuuluvien vanhusten kohtaaminen pitkäaikaisessa laitoshoidossa – hoitajien näkökulma.* 2014.
https://helda.helsinki.fi/bitstream/handle/10138/136071/Valtonen_sosiologia.pdf?sequence=2
- VÄESTÖLIITTO: *Lapsen seksuaaliset oikeudet.* 2015.
http://www.vaestoliitto.fi/vanhemmuus/tietoa_vanhemmille/pienten_lasten_vanhemmat/lapsijaseksuaalisuus/kokonaisvaltainen-seksuaalikasva/lapsen-seksuaaliset-oikeudet/
- WORLD HEALTH ORGANIZATION: *Sexual health, human rights and the law.* 2015.
http://apps.who.int/iris/bitstream/10665/175556/1/9789241564984_eng.pdf?ua=1

Tämä julkaisu on kirjoitettu kaikille seksuaalioikeuksista kiinnostuneille. Julkaisun tavoitteena on antaa kattava kuva seksuaalioikeuksista osana ihmisoikeuksia.

Kaikilla ihmisillä on sukupuolesta, etnisestä taustasta, seksuaalisesta suuntauksesta ja terveydentilasta riippumatta oikeus omaan seksuaalisuuteen, oikeus tietoon seksuaalisuudesta, oikeus suojella itseään ja tulla suojelluksi, oikeus seksuaaliterveydenhoitoon, oikeus tasa-arvoon ja syrjimättömyyteen, oikeus yksityisyyteen sekä oikeus vaikuttaa.

Tässä julkaisussa käsitellään jokaista edellä mainituista oikeuksista omassa osiossaan. Lisäksi julkaisu sisältää esimerkkejä ja konkreettisia ideoita, miten seksuaalioikeudet voi ottaa huomioon käytännön työssä ja hankkeissa.

Seksuaalioikeuksien toteutuminen vähentää köyhyyttä, edistää yhteiskunnan kehitystä ja laajemmin ihmisoikeuksien toteutumista. Siksi niiden toteutuminen yksilöille ja yhteiskunnille on äärimmäisen tärkeää.

Julkaisu on rahoitettu ulkoministeriön kehitys-yhteistyövaroin ja on osa Väestöliiton Väestötietosarjaa.